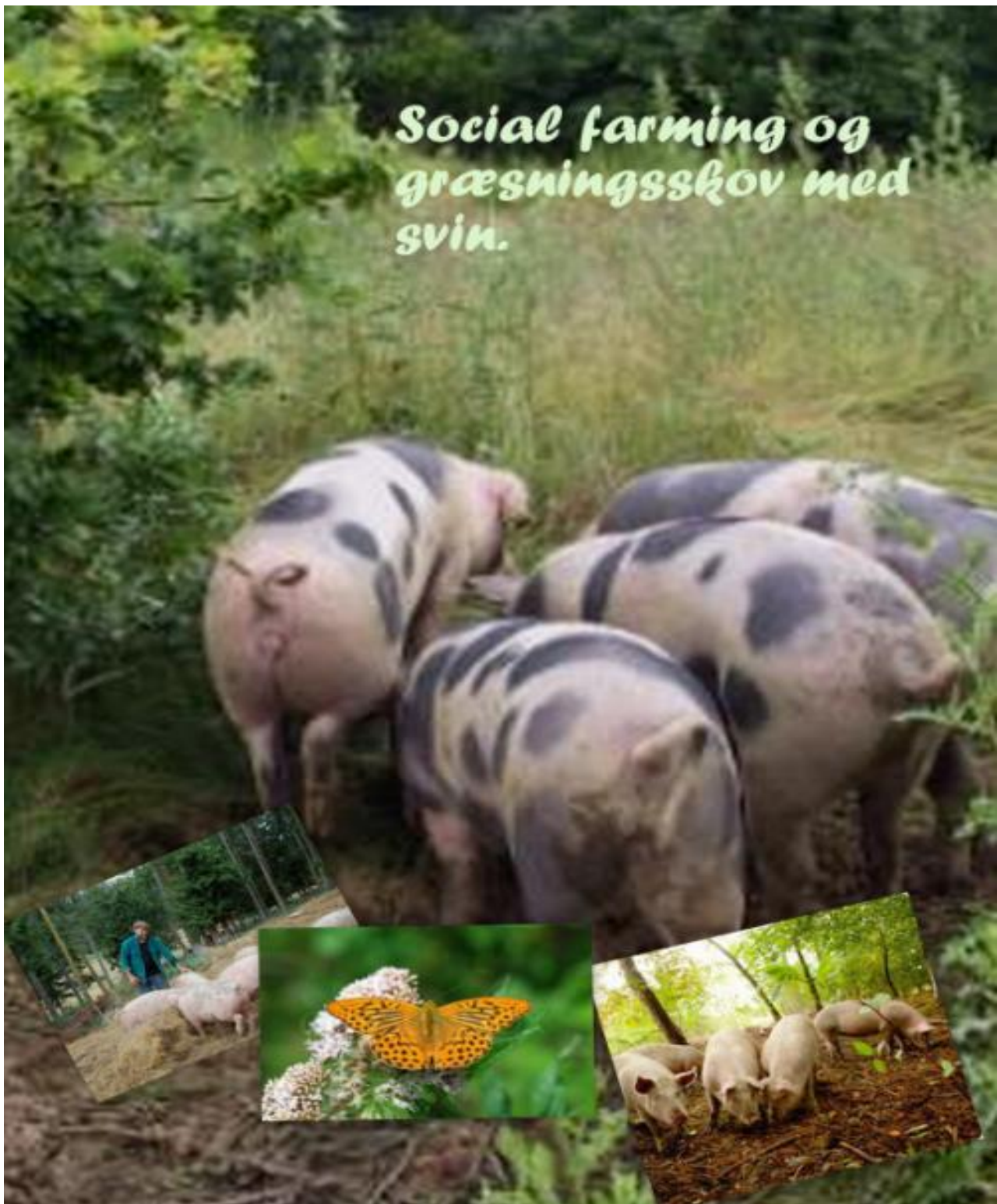

Titelblad

Social farming og græsningsskov med svin

Social Farming and sustainable forestry with Pigs.

Ole Steen Svenning

Erhvervs akademiet Lillebælt, Dalum landbrugsskole

Jordbrugsteknolog uddannelsen 2010 – 2012

Afsluttende Eksamens projekt

Natur og miljø.

Vejleder: Boj Bro

Anslag. 57.035

Underskrift _____

Social farming og græsnings skov med svin.

Forord

Denne opgave er udarbejdet som afslutning på min jordbrugsteknolog uddannelse på Dalum landbrugsskole sommer 2012. Formålet med opgaven er, at få udarbejdet dele af en forretningsplan, der på sigt skal føre til oprettelsen af en social farming virksomhed med en produktion af skovgrise, der udøver naturnær skovdrift.

Forretningsplanen skal endvidere bruges til udarbejdelse af en ansøgning ved EU/landdistriktsmidlerne. Ansøgningen skal forsøge at tilvejebringe midler, der skal anvendes til etablering af nye arbejdspladser i landdistrikterne

Vil i forbindelse med rapportens tilblivelse gerne takke Helle Serup museums inspektør ved Dansk Jagt og skovbrugs museum for hjælp med tilvejebringelse af materiale omkring skovgræsning i et historisk perspektiv og professor ved KU Life Jørgen Bo Larsen for telefonisk at tage sig tid til eksemplificering af græsningsskovens problematikker.

Resume

Social farming et stort set ikke hjemmehørende begreb i det danske landbrug, retningslinjerne for social farming henvender sig til borgere der har brug for en pædagogisk eller psykosocial støtte for enten at komme videre i livet eller, en for dem meningsfuld beskyttet beskæftigelse med dyr og natur.

De resultater der er dokumenteret er få og baseret på enkelte undersøgelser bl.a. en fra England som opgaven har taget udgangspunkt i. Validiteten af undersøgelsen kan diskuteres da det er en interesse organisation der har bestilt undersøgelsen og deltagelsen har været frivillig.

Har dog ud fra egne erfaringer valgt ikke at betvivle resultaterne som alle peger i retning af, et øget selvværd og sociale kompetencer. Veldokumenterede videnskabelige undersøgelser peger da også på at fysisk aktivitet og brugen af naturen er med til at skabe balance i livet for brugere der har netop dette som en del af de pædagogiske tiltag i deres behandling.

Her kan arbejdet med grise der bruges til afgræsning i skoven som led i en naturpleje for bevarelse af den biologiske mangfoldighed være en mulighed i det pædagogiske arbejde.

Historisk set har der i landbruget altid været plads til alle, det er først efter industrialiseringen efter anden verdenskrig det sociale islæt er forsvundet fra landbruget.

I græsningsskoven der ud over at, være mulig pædagogisk arbejdsplads, arbejdes der med naturlig selvforyngelse af skovens træer, samt genskabelse af den lysåben skov, der som levested repræsenterer muligheden for stor arts diversitet. I øjeblikket er græsningsskoven på vej fra en naturnær skovdrift mod en bæredygtig skov.

Overgangen til naturnær skovdrift og igen imod en bæredygtig skov kan føres helt tilbage til Brundtland Kommissionen rapport om bæredygtig udvikling. Retningslinjerne fra rapporten har

Social farming og græsnings skov med svin.

været udslagsgivende for udarbejdelsen af bl.a. habitatdirektivet og biodiversitetskonventionen begge fra 1992. Hoved formålet med begge er bevarelsen af den biologiske mangfoldighed ved at beskytte landskaber, dyr og planter.

I Danmark er begrebet vedr. bæredygtighed også blevet implementeret i lovgivningen, bl.a. i loven om drift af landbrugsjorder og i naturbeskyttelses lovens formåls §. Ønskes der en produktion af svin i skoven, på friland eller en kombination af disse, findes der ikke nogen specifik lovgivning på området at forholde sig til. Der findes regler og retningslinjer for areal anvendelsen og hegning i skoven til imødekommelse af uhindret adgang i fredskovsarealer og den miljøbelastning som grisene påfører jorden, dette godkendt af det tidligere skov og naturstyrelsen.

Forretningsplanen er udarbejdet efter en skabelon fra Genanvend Gårdens Hjemmeside og skal bruges som udgangspunkt for opstart af egen social farming virksomhed.

Executive summary

Social farming is not a concept in Danish agriculture, the guidelines for social farming is designed for citizens who need an educational or psycho-social support to either move forward in life or get one of those meaningful sheltered employment with animals and nature.

The results there are documented are few and based on individual surveys, include one from England that the assignment has been based in. The validity of the study can be discussed as it is an interest organization that commissioned the study and participation was volunteering.

However, from my own experience I have chosen not to doubt the results that all point in the direction of increased self-esteem and social skills. Well-documented scientific studies point that physical activity and the use of nature is creating balance in the life for those users who have this as a part of the pedagogical approaches in their treatment.

Here the works with pigs there are used for grazing in the forest as part of a land stewardship for the conservation of biological diversity is an option in the educational work.

Historically, in agriculture, there has always been room for all, it is only after the industrialization after World War II, and social element has disappeared from agriculture.

in grazed woods, in addition to that, it might be a possible pedagogical working place , working with natural regeneration to forest trees and restore the fragmented woodland habitat represents the possibility of high species diversity. Currently, grazed woods is on the way from a close to nature forestry towards sustainable forestry.

The transition to close to forestry and again towards sustainable forest can be traced back to the Brundtland Commission report on sustainable development. The guideline of the report has been decisive for the preparation of such as the Habitats Directive and Biodiversity Convention both from 1992. The main purpose of both the conservation is preservation of biological diversity by protecting landscapes, animals and plants.

Social farming og græsnings skov med svin.

In Denmark, the concept of relating sustainability also been implemented in law, especially the Law on the use of agricultural land and the law about nature conservation § 1.

If you wish to keep pigs in the forest ore in the open air or a combination of these, there are no specific laws to deal with. There are rules and guidelines for land use and fencing in the forest to meet the unrestricted access of forest reserve land and the environmental impacts pigs are causing the earth, this approved by the former Forest and Nature agency.

The business plan has been prepared on a template from Real Dania's website and will be used as a basis for starting my own social farming business.

Social farming og græsnings skov med svin.

<u>INDHOLDSFORTEGNELSE</u>	
FORORD	3
RESUME	3
EXECUTIVE SUMMARY	4
INDLEDNING	7
<i>Problemformulering</i>	8
<i>Metode og afgrænsning</i>	8
1. SOCIAL FARMING	10
1.1 DEFINITION PÅ SOCIAL FARMING	10
1.2 CARE FARMS, DENS BRUGERE OG DE PÆDAGOGISKE RESULTATER OPNÅET VED SOCIAL FARMING	11
1.3 DISKUSSION	15
2.0 SKOVEN	17
2.1 PÅ VEJ MOD EN BÆREDYGTIG SKOV	17
2.2 SKOVGRÆSNING I FREDSSKOVEN	19
2.3 HISTORIK: GRÆSNING MED SVIN	20
2.4 DISKUSSION	22
2.0 LOVGIVNING OG REGLER I FORHOLD TIL BEGREBET BÆREDYGTIGHED	24
3.1 BRUNDTLANDRAPPORTEN	24
3.2 LOVGIVNING I FORHOLD TIL BRUG AF HUSDYR I SKOVEN	26
3.3 RETNINGSLINJER FOR SVIN PÅ FRILAND OG VED SKOVGRÆSNING	26
3.4 DISKUSSION	28
4.0 FORRETNINGSPLAN	29
4.1 BAGGRUND	30
4.2 IDÉ OG VISION	32
4.3 MÅL	34
4.4 PRODUKT/YDELSE	34
4.5 MARKEDSSITUATION	36
4.6 SWOT:	37
4.7 INTERNE ARBEJDSGANGE	37
4.8 LEDELSE OG ORGANISATION	38
4.9 DRIFTSBUDGET	FEJL! BOGMÆRKE ER IKKE DEFINERET.
4.10 INVESTERING OG FINANSIERING	FEJL! BOGMÆRKE ER IKKE DEFINERET.
5.0 KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING	39
<i>kilde angivelser</i>	42
<i>Bilag. 1</i>	43

Social farming og græsnings skov med svin.

Indledning

Som repræsentant i bestyrelsen for Kerteminde kommunes ungdomsskole kom det mig for øre, at Kerteminde kommune havde til hensigt at trække samtlige borgere, der har en pædagogisk foranstaltning i en anden kommune, hjem til et tilsvarende tilbud i Kerteminde kommune.

Denne viden gjorde, at tanken om at etablere et dagbeskæftigelsesprojekt for unge med en psykiatrisk diagnose blev nærværende. Projektet skal bygge på principperne i social farming som bygger på flere aspekter, alle med baggrund i beskæftigelse specielt inden for landbrugs- eller fødevarersektoren.

Historisk set har der i landbruget generelt altid været plads til alle. Indtil omkring slutningen af 1700-tallet, hvor bøndernes jorde blev drevet kollektivt af landsbyfællesskaberne, deltog alle fra lokalsamfundet i produktionen, man kan sige det var datidens form for social farming I den efterfølgende periode og helt frem til perioden lige efter anden verdenskrig var der i landbruget stadigvæk et ubevist socialt engagement.

Produktionsformen i tidligere tiders landbrug var mere husdyrvenlig, og man sendte bl.a. grise i skoven, de såkaldte oldensvin. Om efteråret åd oldensvinene sig gennem skovbundens myriader af nedfaldsblade, frø og rødder til gavn for jorden og dens struktur.

Senere da landbruget ikke kun var til selvforsyning, men blev produktion og profit, ændrede produktionsformerne sig langsomt, bæredygtigheden forsvandt, og i dag er de fleste landbrug af en sådan størrelse og så specialiserede, at der ikke tidsmæssigt er plads til det sociale aspekt i landbrugsproduktionen. Det er benhård forretning.

I dag bliver mennesker uden for arbejdsmarkedet ofte stigmatiseret og uretmæssigt ofte fordømt, ofte med tilbagetrækning og selvværdsproblemer som resultat, og de tilbydes ofte en beskyttet beskæftigelse eller aktivering, der ikke er meningsfuld for dem.

Derfor vil der i denne opgave blive fokuseret på Social farming og skovgræsning med svin. Social farming i forhold til social beskæftigelse, der er meningsfuld for den enkelte bruger, og skovgræsning i forhold til at bruge af skoven på en rationel måde.

Områder som dyrevelfærd, muligheden for at forbedre miljøet, social beskæftigelse, bæredygtighed og nye muligheder for landbruget i form af nicheproduktioner, om de så er økologiske eller ej, er alle emner, der kan relateres til igangværende problematikker, der diskuteres i medier og blandt politikere og ønskes forbedret.

Ved brug af social farming kan alle områderne samles i en og samme organisation og på den måde understøtte hinanden.

Social farming og græsnings skov med svin.

Problemformulering

Det er min antagelse at kombinationen af social farming og bæredygtige produktionsformer, der ofte er kendetegnende ved menneskelig arbejdskraft i stedet for maskiner, vil give et mere harmonisk lokalsamfund og være til gavn for både mennesker, natur, miljø og den lokale økonomi.

Jeg vil derfor i denne opgave undersøge:

- Hvordan en pædagogisk virksomhed der drives ud fra principperne i social farming, kan bruge skovgræsning som et led i en bæredygtig naturpleje og pædagogiske tiltag, og implementerer dette i en forretningsplan.

For at belyse dette spørgsmål vil opgaven nærmere undersøge:

- Hvad er social farming, og hvad er de pædagogiske resultater ved brug af social farming (eksemplificeret ved en engelsk undersøgelse af Hine, Peacock og Pretty 2008)
- Hvordan er dyrkningsstrategierne for de danske skove
- Hvordan har man gennem de sidste århundrede brugt grise til græsning i skoven
- Hvilken indflydelse vil det have på skovforyngelsen, at der bliver lukket grise ud på et areal i skoven?
- Hvordan opstod bæredygtigheds begrebet og er det opnåeligt.
- Er der specielle hensyn, der skal tages i forhold til regler og gældende lovgivning i forhold til at have grise i skoven

Ud fra besvarelsen af disse spørgsmål vil jeg udarbejde en forretningsplan for en social farming virksomhed beliggende i Kerteminde Kommune. Forretningsplanen vil blive udarbejdet ud fra en skabelon fundet på RealDanias hjemmeside.

forretningsplan indeholde følgende:

Baggrund, ide og vision, mål, produkt/ydelse, markedssituation, swot, interne arbejdsgange, ledelse og organisation, driftsbudget, investering og finansiering.

Metode og afgrænsning

Ud fra litteraturstudier og egne erfaringer i det pædagogiske arbejde belyses dele af konceptet social farming. Derudover belyses intentionen og retningslinjerne i græsnings, samt præmisserne og reglerne for brug af svin på friland og i skoven.

Hensigten med opgaven er at synliggøre begrebet bæredygtighed i lokalmiljøet ved brug af social farming og sætte fokus på en mere dyrevenlig måde at producere svin på, nemlig ved hjælp af skovgræsning. Jeg håber, at rapporten kan være med til at fremme egne muligheder for opstart af virksomhed og give kommende samarbejdspartnere et mere nuanceret billede af, hvorledes midler til sociale tiltag kan anvendes.

Social farming og græsnings skov med svin.

Opgaven vil være et teoretisk studie og vil inddrage litteratur, viden og metoder fra følgende fag: projektudvikling og fundraising, international miljø og natur, naturvenlig drift, naturforvaltning, markedsføring samt personlig viden fra 15 år som socialarbejder. Derudover er der søgt viden og fundet materiale på internettet.

I forbindelse med opgaven vil jeg tage kontakt til Kerteminde Kommune og LAG organisationen på Fyn evt. også den lokale LAG for at undersøge mulighederne for et evt. samarbejde og hjælp til udfærdigelsen af ansøgning til landdistriktsmidlerne.

Opgaven kommer ikke ind på den nuværende sociallovgivning, da denne ligger uden for rapportens indhold.

Viden om Social farming stammer fra et fælles europæisk forskningsprojekt, SOFAR 2009, og en engelsk undersøgelse om brugen og mulighederne i engelske social farms (på engelsk: green care farms).

Opgaven vil kun beskrive, hvad der forstås ved skovgræsning, og hvorledes det påvirker skovforyngelsen, lysåben skov og biodiversiteten. Andre aspekter i skovgræsning kommer opgaven ikke ind på. Der vil desuden være en kort historisk gennemgang med erfaringer fra tidligere tiders brug af grise i de danske skove.

1. Social farming

1.1 Definition på social farming

Social farming er en konstellation, der bygger på flere aspekter, som alle bygger på beskæftigelse specielt inden for landbrugs eller fødevarersektoren. Social farming tager sit udgangspunkt i personer, der af en eller anden årsag ikke er beskæftiget på det ordinære arbejdsmarked, og derfor ofte har et udækket behov for sociale arbejds relationer, og dermed indirekte mangel på bekræftelse af, at de dur til noget, med dette følger lavt selvværd, ringe selvtillid og evt. tilbagetrækning fra samfundet.

Disse relationer kan opbygges ved brugen af social farming. Da der er tale om brugere med forskellige behov, er det nødvendigt med en bred vifte af divergerende tilbud. De forskellige tilbud kan deles op i 3 til 4 kategorier: den terapeutiske del, den beskyttede beskæftigelse og den ordinære beskæftigelse med reduktion i arbejdstid og/eller -funktioner.

Den terapeutiske tilgang til social farming kan være for personer, der er stressramte, udbrændte, stofmisbrugere eller tidligere misbrugere og psykisk syge. Nogle kan måske endda have flere diagnoser. Der skal her være tale om arbejde helt og holdent på deres præmisser, men det betyder dog ikke, at der ikke skal stilles krav. Arbejdet skal tilpasses den enkelte efter behov, og med viden om den enkeltes formåen skal der stilles nøjagtigt de små krav, der gør, at den enkelte kan vokse og udvikle sig positivt, f.eks. ved brug af NUZO.¹

Den terapeutiske tilgang kan også være af en mere rekreativ art, hvor det at kunne være i kontakt med dyr og natur har en helende effekt på individet, her tænkes specielt på stressramte og personer, der er ramt af udbrændthed, der med fordel og over tid kan udvikle sig til igen helt eller delvist at kunne genoptage deres tidligere job, hvis de får den ro, der er nødvendig for at de indre sår kan heles.

Beskyttet beskæftigelse i social farming-regi, handler om beskæftigelse i landbruget eller fødevarersektoren for personer med udviklingshæmning eller anden psykisk sygdom, og arbejdsvejen kan variere fra næsten fuld arbejdsvej til næsten ingen. Her er tale om beskæftigelse med støtte af pædagogisk eller andet personale, der sammen med personen/personerne udfører et givet stykke arbejde uden hensyntagen til tid. Det vigtigste er, at arbejdet bliver udført, uanset om det tager 2 eller 10 timer. I sidste instans færdiggør personalet selv arbejdet, hvis det ikke lykkes, at få den beskæftigede til det.

¹ Vygotsky formulerede begrebet «nærmeste udviklingszone», der har inspireret pædagoger og lærere til at reflektere over forholdet mellem læring og udvikling. «Nærmeste udviklingszone» er karakteriseret ved, at barnet her med voksenstøtte (eller støtte fra en mere kompetent kammerat) kan udføre praktiske og mentale handlinger, som de ikke er i stand til at udføre alene, hvorigennem det bidrager til sin egen læring. Med denne tilgang hævdede Vygotsky, at læring er forløber for udviklingen, at den så at sige trækker udviklingen efter sig og med sig.

I beskyttet beskæftigelse er der tale om personer, der aldrig vil kunne begå sig på det ordinære arbejdsmarked, men stadig har et behov for at føle sig værdsat og normale.

Normalitetsbegrebet er oftest defineret ud fra det at have et job, en kæreste, egen lejlighed også selv om man bor i et støttecenter, Derfor ses disse forbrugere i støttecentre som meget vigtige elementer i livet, og det gør at de føler, sig på lige fod med andre i samfundet.

Ordinær beskæftigelse med reduceret tid eller funktioner er i forhold til principperne for social farming beskæftigelse, der tilbydes personer, der som i de ovenstående tilfælde er helt ude af arbejdsmarkedet, men de er så velfungerende, at de selvstændigt kan varetage visse opgaver efter endt oplæring. Det er denne gruppe af personer sammen med de bedst fungerende personer fra gruppen i den beskyttede beskæftigelse, som jeg finder ekstremt spændende i forhold til konceptet social farming.

Det at denne gruppe selvstændigt kan varetage opgaver, gør på den korte bane deres muligheder for beskæftigelse væsentligt større. Fordelene er, at der ikke behøver at være specielt ansat personale til at varetage deres interesser, da de vil kunne indgå på næsten lige fod med øvrigt personale, og på den måde bidrage til samfundet med værdifuld arbejdskraft. Dette vil ikke mindst for dem selv (brugeren) være af stor betydning for opbygning af selvværd og selvtillid, og dermed være med til at reducere en evt. tilbagetrækning/isolation fra samfundet.

1.2 Care farms, dens brugere og De pædagogiske resultater opnået ved social farming

Ud over enkelte kommunale beskæftigelsestilbud og nogle få private tilbud arbejdes der i Danmark stort set ikke med social farming. Til at dokumentere de positive effekter af social farming, har jeg derfor taget udgangspunkt i en engelsk undersøgelse fra University of Essex: Care farming in the UK: Evidence and opportunities, january 2008. (Hine, Peacock og Pretty)

Rapporten beskriver kort de sociale og landbrugsfaglige aspekter i England og redegør for brugen af social farming som et redskab, der økonomisk kan hjælpe trængte landmænd, men mest som et redskab, der kan skabe personlig vækst for de brugere, der er beskæftiget i social farming-regi.

Undersøgelsen er baseret på svar fra 76 care farms, som de hedder i England. Af de 76 care farms, der har deltaget, er 19 bylandbrug, 16 er uafhængige traditionelle landmænd, mens 41 er landbrug, hvor der er tilknyttet en institution eller anden form for velgørenhed.

De 76 gårde, der er med i undersøgelsen, beskæftiger i alt 355 fuldtidsarbejdere, 302 deltidsarbejdere og 741 frivillige, og tilsammen tager de sig af ca. 5900 brugere om ugen.

De enkelte gårde yder forskellige former for pædagogisk service til lokalsamfundet. Nogle optræner grundlæggende færdigheder, andre sociale og arbejdsmæssige kompetencer og endelig er der nogle, der forbereder brugerne til uddannelse.

Social farming og græsnings skov med svin.

Fig. 1, 2 og 2.1 herunder, redegør for hvilken slags brugere der tilbydes beskæftigelse på de Engelske care farms og hvilken pædagogisk service der tilbydes.

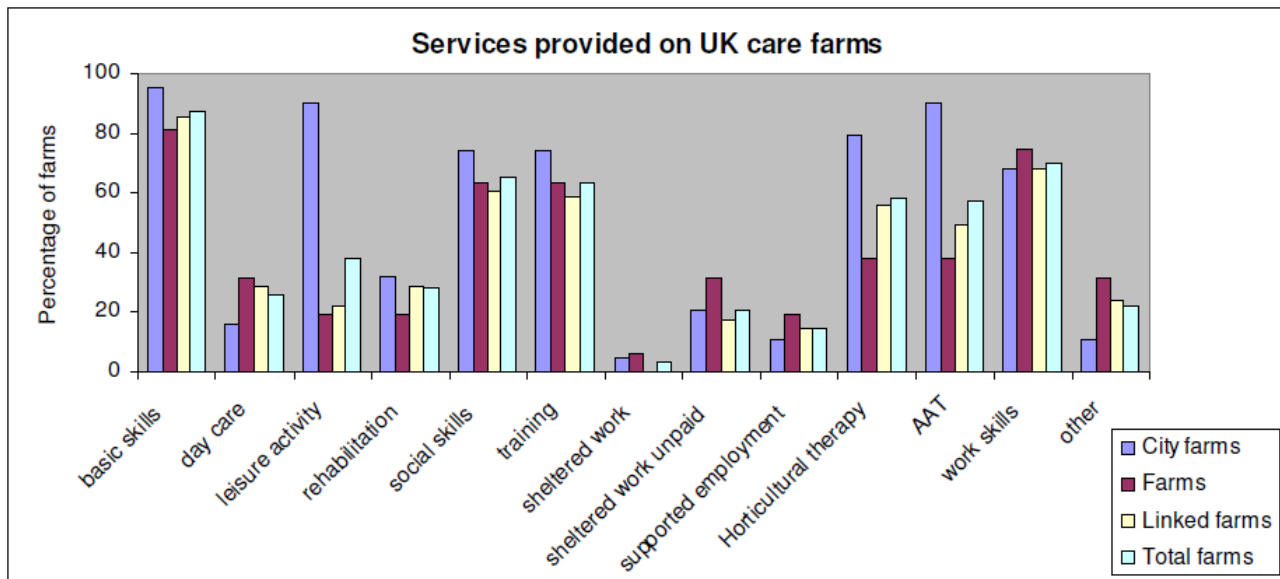

Fig. 1. Ydelser på forskellige former for care farms.

Men uanset hvilken service care farmen yder, peger undersøgelsen på, at brugerne på care farms fungerer langt bedre i mange af livets aspekter efter ophold på en care farm, end de gjorde før.

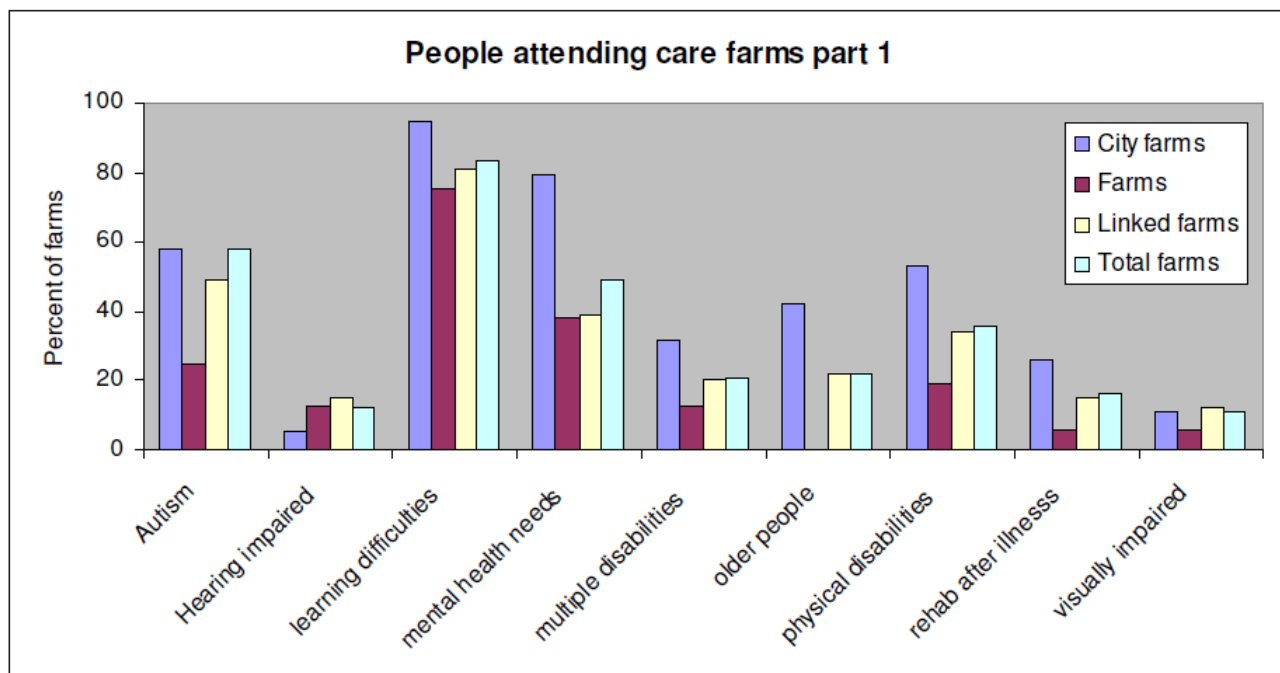

Fig.2 Forskellige brugere af care farms.

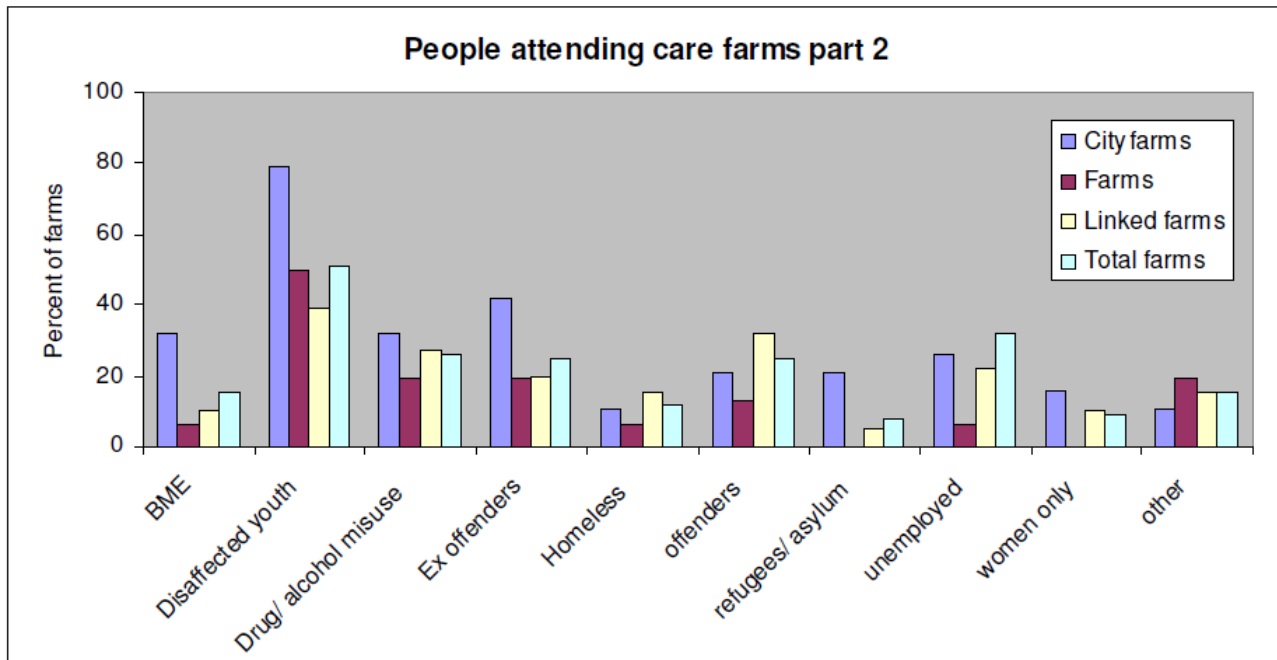

Fig. 2.1 Forskellige brugere af care farms.

Med udgangspunkt i principperne for social farming her kaldet Green care, udtrykt i fig. 3. herunder, vil jeg liste tre af undersøgelsens mest relevante psykosociale/pædagogiske resultater op. Resultaterne er baseret dels på evalueringer fra brugere af care farms efter de har afsluttet deres ophold, og dels på en spørgeskemaundersøgelse udleveret til personale på og ejere af care farms, om hvad de mente, brugerne fik med sig.

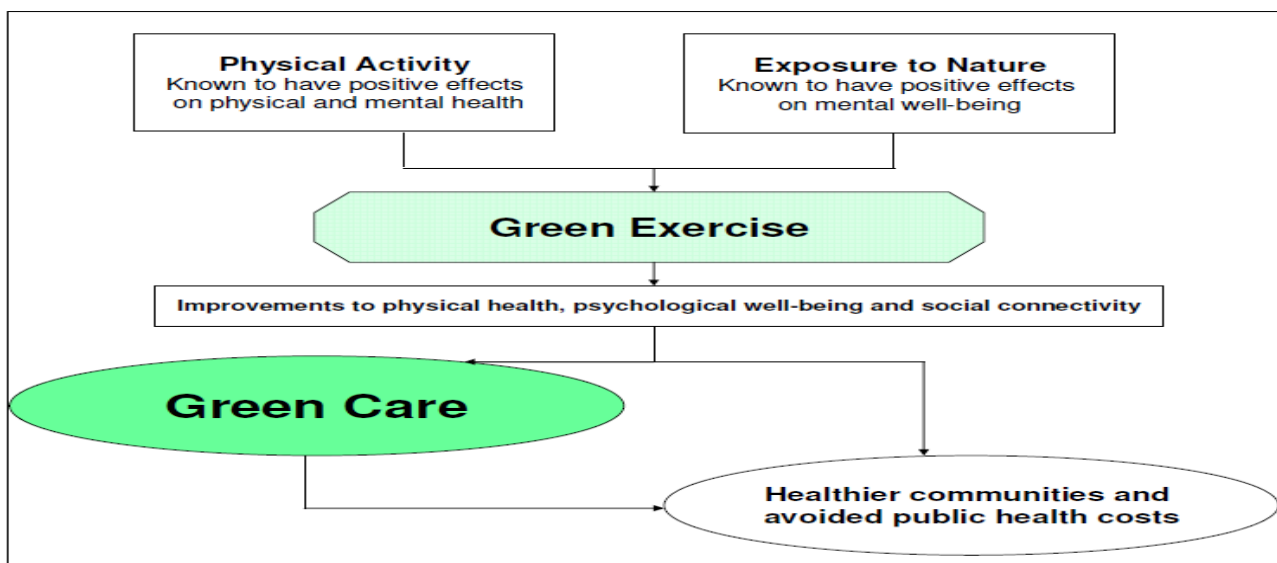
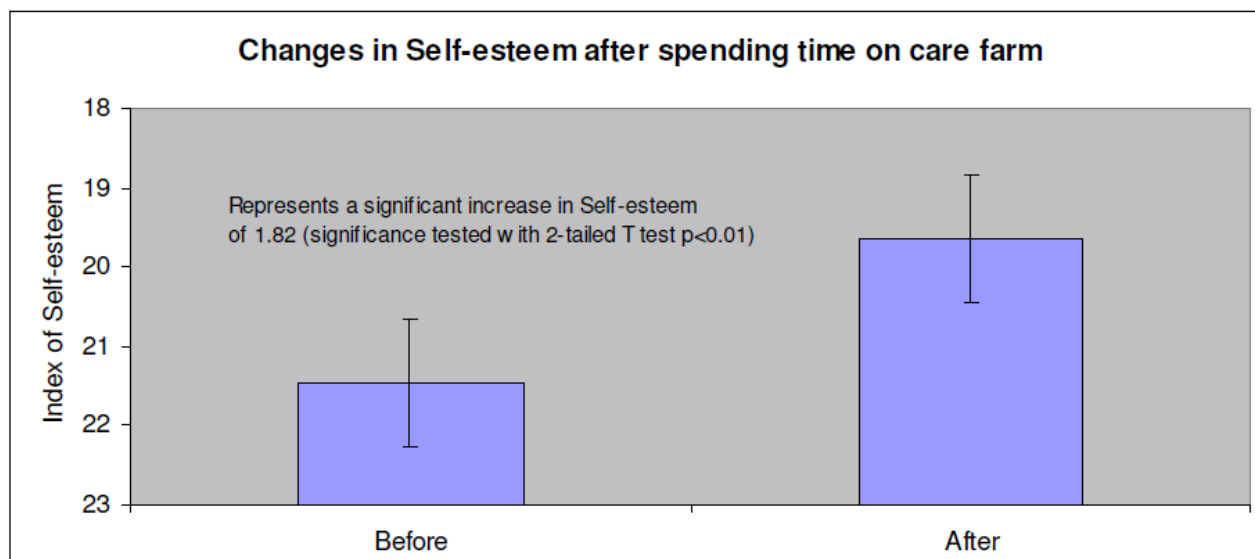

Fig. 3. Med viden om hvad fysisk aktivitet og naturen kan gøre ved selvværdet opstod principperne om green care.

De psykosociale og pædagogiske resultater.

1.

Note - the lower the value, the higher the self-esteem

Fig. 4. 64 % af brugerne oplevede signifikant øget selvværd efter ophold på care farm.

2.

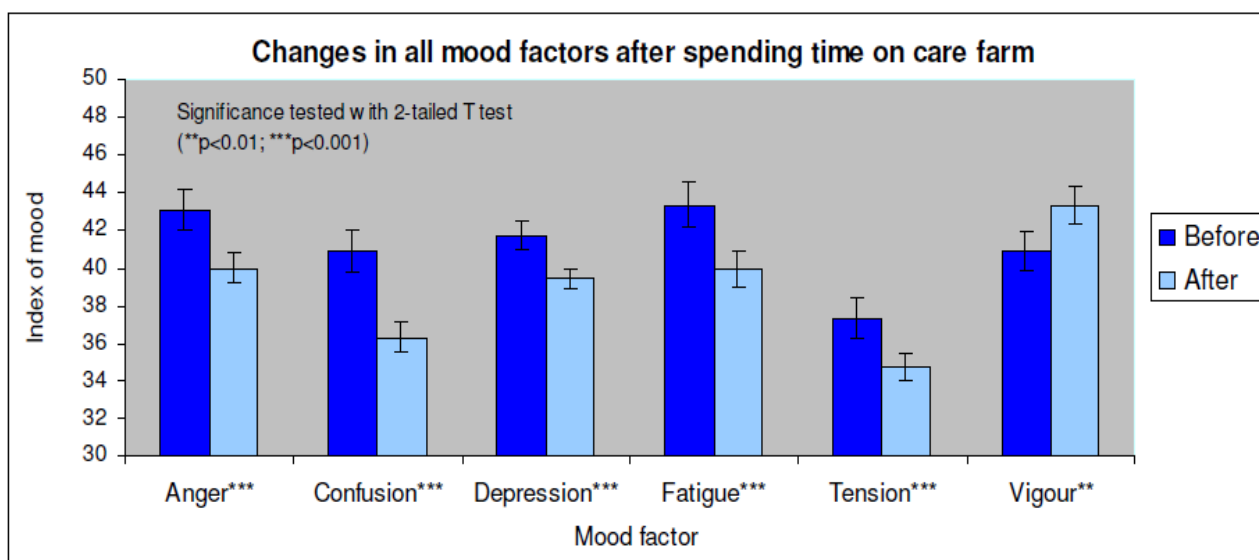

Fig. 5. Positive ændringer i vredesudbrud, frustration, depression, træthed, anspændthed og energi.

3.

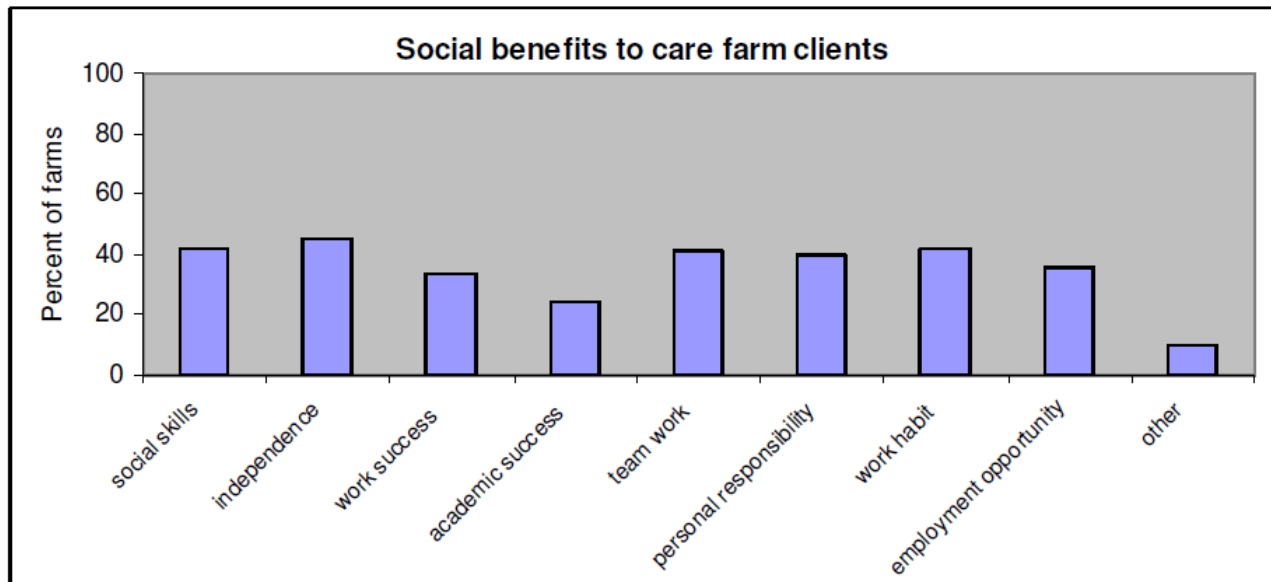

Fig. 6. Sociale fordele som personale og ejere på care farms mener, at brugere udvikler i løbet af et ophold.

De tre figurer understreger væsentlig forbedringer i selvværd, psykisk stabilitet og i sociale færdigheder som led i opholdet på en care farm.

1.3 Diskussion

Konceptet social farming tilbyder sociale serviceydelser til en bred vifte af brugere, og giver socialt udsatte grupper en mulighed for at komme på ret køl

Konceptet, om det så foregår i England eller andre steder i Europa, er baseret på arbejde i landbruget eller landbrugets følgeerhverv. Det er kombinationen af fysisk aktivitet og kontakten med dyr og natur, der danner baggrund for de teoretiske og praktiske pædagogiske samt psykologiske principper i social farming.

Den engelske undersøgelse viser med al tydelighed, at der er store gevinster ved brugen af green care. Ikke alene øges brugernes selvværd, også deres evne til at begå sig socialt og deres generelle tilgang til livet udtrykt i humør ændres radikalt.

Jeg vil dog mene, at flere undersøgelser og gerne fra flere forskellige lande, hvor der praktiseres social farming vil være at foretrække for at kunne danne et ordentligt billede af fordelene ved brugen af social farming. Validiteten ved kun at bruge en undersøgelse er ikke den bedste, men materiale vedr. brugen af social farming hober sig ligefrem ikke op.

Social farming og græsnings skov med svin.

En anden ulempe ved brugen af denne undersøgelse og rigtigheden i resultaterne kan være, at de 76 care farms, der har deltaget, alle har gjort det på frivillig basis, hvilket kan betyde, at kun velfungerende care farms har ønsket at deltage. Derudover er flere af udsagnene baseret på personalets og ejernes egne udsagn om, hvad de mener brugerne får ud af et ophold på deres care farm. De kan derfor have en interesse i at fremstille opholdet i et positivt lys.

Jeg vælger dog at have tillid til undersøgelsens resultater, da jeg har gjort mig mine egne personlige erfaringer med dagbeskæftigelse fra egen døgninstitution, hvor jeg selv har set de ændringer mennesker kan gennemgå ved arbejdet med jord og natur.

Den kendsgerning, at undersøgelsen er støttet af det Englands National Care Farming Initiativ, betyder ikke, at den er fremstillet for at dokumentere, at fordelene ved social farming er rigtige. Som jeg læser det, er den fremstillet for at få en beskrivelse af, hvad konceptet går ud på, og hvad det kan bruges til. Det understreges endvidere til slut i rapporten, at yderligere videnskabeligt materiale vedr. fordelene ved social farming bør fremskaffes for at tilfredsstille politikere og andre i embedes medfør med validt materiale, således at social farming kan sikres en sikker økonomisk fremtid.

2.0 Skoven

2.1 På vej mod en Bæredygtig skov

Med udarbejdelsen af Brundtland-rapporten i 1987 hvor begrebet bæredygtig udvikling blev indført og senere ved verdenstopmødet i Rio 1992 om miljø og udvikling blev der internationalt lagt op til en mere nuanceret måde at dyrke skoven på, hvilket krævede ændret dyrkningsstrategier for skovbrugere verden over. Disse nye dyrkningsstrategier førte i 1994 til at der blev udarbejdet en redegørelse for en fornyet dansk skovpolitik.

I fig. 7 er oplistet retningslinjerne for græsningsskoven jfr. Dyrkningsstrategien fra 1994

- *Græsning med en eller flere arter af husdyr eller hjorte vil være det typiske.*
- *Træer bevares til størst mulig alder, og døde træer samt væltede stammer efterlades i vid udstrækning til dyr og svampe.*
- *Hugst af træer bør ske med henblik på at opnå kraftige, længelevende træer af flere forskellige hjemmehørende løvtræarter. Gamle træer bør ikke fældes.*
- *Eventuel afvanding begrænses mest muligt, og vådområder fremmes så vidt muligt.*
- *Græsningstryk tilpasses de lokale og historiske forhold.*
- *Foryngelse bør ske ved hegningers naturligt fremkommende opvækst.*
- *Jordbearbejdning og sprøjtning undlades.*

Fig. 7 kilde: <http://www2.sns.dk/udgivelser/2001/87-7279-293-0/kap02.htm>

Udviklingen i samfundet har nu ført til en fornyelse af måden, hvorpå man ønsker at dyrke skoven. Med udgangspunkt i Danmarks nye nationale skovprogram fra 2002 vil jeg i opgaven kigge på hvorledes græsningsskoven kan være et element i den naturnære skovdrift og kommende bæredygtige skov.

Med indførslen af det nye nationale skovprogram fig. 8 besluttede det tidligere Skov- og Naturstyrelsen nu Naturstyrelsen i 2005 at omlægge driften af statens skove til naturnær skovdrift Fig. 9. Dette gjorde de ud fra en ny forståelse af, hvordan skovens tilstand og fornyelse på sigt kan forbedres og gøres mere bæredygtig.

Social farming og græsnings skov med svin.

Natur og miljø	Omstilling til en mere naturnær skovdrift og bevaring af skovenes naturværdier, bl.a. ved at 10 % af det samlede skovareal inden 2040 har natur og biologisk mangfoldighed som det primære driftsformål.
Økonomi	Sikring af skovbruget som erhverv gennem etablering af bæredygtige økonomiske rammebetingelser.
Sociale hensyn	Fastholde og udvikle skov som et velfærdsgode, hvor befolkningen sikres muligheder for friluftsliv og naturoplevelser i skoven.
Mere skov og natur	Skovarealet skal forøges, så skovlandskaber dækker 20- 25 procent af Danmarks areal i løbet af en trægeneration (80- 100 år). Målsætningen udvikles med henblik på styrkelse af naturindholdet og lokal deltagelse i indsatsen.
Viden	Velfungerende kompetenceopbygning og udveksling af viden i skovsektoren. Adgang til opdateret og relevant viden som et grundlag for skovpolitikken gennem forskning, uddannelse, formidling og information.
Internationale mål	Fremme af bæredygtig skovdrift såvel globalt, regionalt (Europa, EU) som i Norden og Østersøområdet.

Fig. 8 de overordnede elementer i det nationale skovprogram 2002 kilde:

<http://www2.sns.dk/udgivelser/2002/87-7279-452-6/sammendrag.htm>

I det nye skovprogram fra 2002 lægges der yderligere op til brugen af udarbejdede retningslinjer (bilag 1) for bæredygtigt skovbrug. Dette for at kompensere for de manglende elementer i den naturnære skovdrift som økonomi, økologi og sociale indikatorer. Anbefalingerne går dog på, at der ikke omlægges til bæredygtighed, før der er opnået optimal driftsalder i den eksisterende bevoksning. Det vil derfor tage mange år, før en endelig gennemførelse af bæredygtig skovdrift er implementeret.

Fig. 9 Definitionen på naturnær skovdrift:

Den naturnære skovdrift sigter mod at opbygge stabile skove med vedvarende skov-dække, som kan forynges naturligt, og hvor skovklimaet opretholdes. Skovene vil bestå af lokalitetstilpassede, især hjemmehørende træarter, og skovbilledet vil være kendetegnet af naturlige succesionsforløb, gruppevise foryngelser og variation i arts og alderssammensætning. Skovene vil være rige på gamle træer, dødt ved og værdifulde nøglebiotoper. De naturlige afvandingsforhold og mange af de tidligere vådområder vil i vid udstrækning være genskabt"

Skov- og Naturstyrelsen 2005 side 11 i handlingsplan for statsskovene..

<http://www2.sns.dk/Udgivelser/2005/87-7279-603-0/pdf/87-7279-602-2.pdf>

Når der refereres til skov i Danmark refereres der til de arealer der er udlagt med dyrkning af træ som formål. Når der tales om skovareal i Danmark, taler vi ikke om, hvor meget, der er dækket af træer og buske, men om en dyrkningsmæssig funktionsopdeling. Over 90 % af det, vi i Danmark betegner som skov, kan man efter de internationale TBFA 2000 definitioner vælge at opfatte som plantager. (Årsag dyrkning af træer i monokulture) kilde. (Thomsen 2000)

I dag er der i Danmark godt 500.000 ha skov svarende til 11 % af landets areal. Af dem ejer staten ca. 108.000 ha, dvs. ca. 22 %, kommuner ejer ca. 8 %, og resten er ejet af private jordbesiddere fonde eller virksomheder. Kilde: <http://www.nordicforestry.org/facts/Denmark.asp>

En skov defineres som værende større end 5000 m² og mere end 20 m bred. Kilde: *vejledning om reglerne om jordressourcens anvendelse til dyrkning og natur. Side 5*

Kulturskoven, som er den største del af skovmassen i Danmark svarende til 90 % af skovarealet, er præget af menneskelige indgreb og består i mange tilfælde af ikke hjemmehørende træarter eller proveniencer.²

2.2 Skovgræsning i fredsskoven

Skovgræsning fig. 10 har i tidligere tider været hyppigt brugt, og frem til skovforordningen i 1805³ var det kutyme at sende landbrugsdyrende i skoven for at græsse. Med skovforordningen kom også den fredskovspligt fig. 11 som kendes i dag.

Fig. 10 Definition af skovgræsning:

Ved skovgræsning forstås græsning med husdyr på skovbevoksede arealer, hvor græsningen understøtter den biologiske mangfoldighed og hensynet til landskab og kulturhistorie. Også græsning af hensyn til skovens dyrkning og pleje af kulturer omfattes af denne bestemmelse. Græsning, som udelukkende har til formål at opdrætte dyr, herunder græsning med hjorte, er efter forslaget ikke skovgræsning, jf. bemærkningerne til § 8, nr. 4.

Fra vejledningen om skovloven. § 9 stk.2.1 afsnit 2.

Fig. 11 Fredsskovpligt

Når et areal er fredskovspligtigt, betyder det, at den, der ejer arealet, til enhver tid har pligt til at anvende det til skovbrugsformål. Skovdrift er en meget langsigtet dyrkningsform. Med fredskovspligten følger en række regler, der tilsammen sikrer den langsigtede skovdyrkning, så skovene også bliver til gavn for efterfølgende generationer.

Kilde: <http://www.skov-info.dk/haefte/1/kap02.htm>

² Racer af samme art, men fra en anden del af udbredelsesområdet

³ Ved skovforordningen af 1805 blev der indført et forbud mod dyrehold i skovene. Det skyldtes, at afgræsning ved svin, kvæg m.v. var en væsentligt medvirkende årsag til den miserable tilstand i de få skove, der havde overlevet de omfattende skovrydninger frem til dette tidspunkt. Husdyr, som f.eks. kvæg og svin og "farm-hjorte" kan ødelægge eksisterende, navnlig unge træer, og de spiser en stor del af den olden, som er basis for fortsat skovdrift på arealet. De samme forhold gør sig gældende ved etablering af dyrehaver gennem indhegning af skovarealer.

2.3 Historik: græsning med svin

fig. 12 brugen af oldensvin.

Oldensvin var betegnelsen på de svin der blev brugt til skovgræsning i flere hundrede år, og endda helt frem til omkring 1930. det var svin der i september/oktober og frem til frostens indtræden blev sendt i skoven for at nyde godt af frø nedfaldet fra specielt bøg som var datidens mest fremtrædende træ. Selv om skovforordningen i 1805 indførte forbud mod dyr i skoven har det i landbruget periodevis været brugt at sende dyrene i skoven. Årsagen var ofte mangel på foder eller høje foderpriser, hvor skoven så kunne bruges som supplement i dårlige tider.

Det var her olden⁴ kom ind i billedet, olden indeholder store mængder råprotein og fedt hvilket er nødvendigt for grisens tilvækst. Grisen havde dog oftest brug for en tilvænningsperiode inden den helt og holdent kunne leve af skovens mangfoldighed. Olden indeholder ud over råprotein og fedt meget store mængder stivelse, og grisene kunne få store problemer med forstoppelse hvis ikke de i en opstartsfase fik supplement i form af roeblade, valle eller andet der kunne modvirke stivelsen i olden, derudover skulle de have adgang til rigeligt med vand.

Allerede dengang viste man at grisene havde en gavnlig effekt på selvforyngelsen af skoven, grisens jordbearbejdning i dens søgen på føde var med til at gavne selvforyngelsen. Det gav den effekt at olden bliver flyttet fra skovbunden og ned i 20 til 50 cm dybde. Fordelen var at de spirede frø blev rodet rundt og kom til at ligge i løs jord, dette for forbedrede deres overlevelses evne da de var mindre udsatte over for udtørring, svampeangreb, frostskafer og konkurrence fra bundvegetationen.

Grisens jordbearbejdning var på daværende tidspunkt lige så god som den mekaniske jordbearbejdning skovejeren kunne udfører, og derfor økonomisk attraktiv. Erfaringer fra dengang viser lidt som omtalt senere i afsnittet at grisene foretrak visse steder frem for andre, gerne steder med blød og fugtig jordbund hvor der var en god urte flora.

Andre erfaringer fra tidligere tiders brug af oldensvin.

- Hvis grisene kommer i nyspirede områder ødelægger de nye træer, men sættes de ind i områder hvor træerne bare er 2 til 3 år gamle lader de træerne være.
- Hvis der skulle være en effekt i grisenes jordbearbejdning var det nødvendigt at holde dem restriktivt og på små områder.
- Det er bedre at holde halvvoksne dyr en unge da disse bevæger sig i flok
- Grisene kunne efter ophold i et område holde ukrudtsbevoksningen nede så den ikke dyrkningsmæssigt var et problem før 3 til 4 år efter.
-

I forhold til selvforyngelsen af skoven blev grisene også brugt restriktivt, således at de steder hvor der ønskedes ny opvækst var et lavere græsningstryk en der hvor der ikke var behov for selvforyngelse, på den måde regulerede man skoven og den selvforyngende proces ved restriktivt brug af svin.

Kilde: (Bruun 1996)

⁴ Olden en definition på frugterne fra Bøg og Eg.

Social farming og græsnings skov med svin.

I dag bruges skovgræsning som en del af den naturnære skovdrift for at opnå de naturværdier og den biologiske mangfoldighed, som en afgræsning kan være med til at skabe. Græsningen hjælper til med at holde skoven lysåben og forbedre livsbetingelserne for de planter, der lever under disse særlige forhold, og det giver dermed variation i skovbunden. Variationen er ikke kun til gavn for planter, også dyr og insekter, der er knyttet til lysåben skov får forbedrede livsbetingelser.

Fig. 13 De græssende dyr kan deles op i tre kategorier: (Thomsen 2000)

Dem, der ernærer sig overvejende på græs:	Bison, får, heste, kvæg
Dem, der ernærer sig af blandet løv	Dådyr, ged, kronhjort, vildsvin
Dem, der ernærer sig af buske og skud, browsere ⁵ :	Elg og Rådyr

Græsningseffekten er altså forskellig alt efter hvilke dyr, der bruges til afgræsning. De udprægede grassere æder primært skovbundsvegetationen, mens browsernes primære fødekilde er løv, kviste og knopper. Imellem disse to grupper findes den tredje gruppe, som ernærer sig af blandet løv.

Græsning i skoven hjælper også selvforyngelsesprocessen. Selvforyngelsen er et vigtigt element i den bæredygtige skov, som bygger på skovens egen evne til at reproducere sig ved naturligt frøfald og uden menneskelig indgriben. Skovgræsningen sørger for, at der bliver tyndet ud i bestanden af nye spirede træer og sørger for en jævn fordeling, således at der opnås en lysåben skov. Spireevnen kan variere fra år til år og er desuden afhængig af græsningstrykket.

- Græsningstryk er betegnelsen for antal dyr pr. arealenhed. Græsningstrykket på arealer varierer alt efter hvilken bonitet der forefindes, og hvilken slags pleje, der skal foretages. Græsningstrykket er derfor en variabel, der kan øges eller reduceres efter det ønskede behov.

Græsses der både i skov og på tilstødende mark/overdrev, er græsningen med til at etablere en naturlig overgang til skoven. Netop disse åbne overgange fra de arealer, der støder op til skoven, er med til at øge skovens biodiversitet.

- Biodiversiteten dækker her over den biologiske mangfoldighed af planter, insekter og dyr der får mulighed for at udvikle sig i det lysåben landskab. En væsentlig faktor for udviklingen af biodiversiteten i det lysåben landskab er varmen, som kan komme ned på jorden og dermed fremme et bedre klima for formering og etablering af levedygtige bestande specielt af insekter, til gavn for skovens forrådnelsesprocesser og som føde for fugle og dyr. Undersøgelser viser, at der er op til 3 gange så mange arter af fugle i lysåben skov.

Set specifikt i forhold til grise som beskrevet tidligere i afsnittet omkring historisk græsning, skal der tages visse foranstaltninger. Efter samtale med Jørgen Bo Larsen, KU-LIFE Afdeling for Skov og Landskab, kan der være visse komplikationer ved brugen af svin.

⁵ Det engelske ord "browser" har ingen direkte dansk pendant, men det vil sige én, som nipper rundt omkring.

Erfaringer fra Barritskov Gods ved vejle gjort af Thomas Harttung, beskriver grisene som værende fantastiske til at udføre arbejdet med at rode op i skovbunden og hjælpe med at holde den lysåben og varieret. Problematikken ligger i, at grisene ikke fouragerer lige meget i det område de er sat ud på. På den måde kan de være ødelæggende for skovstrukturen i området, da græsningstrykket derved bliver alt for højt i visse områder og den naturlige selvforyngelse ophører.

Citat. Jørgen Bo Larsen.

Skovtyper, der egner sig til afgræsning er gammel løvskov, egekrat og stævningskov. Afgræsning bør ikke foretages i gammel uberørt naturskov eller på steder, hvor der er plantearter, der er følsomme over for forstyrrelser, da der så er risiko for ødelæggelse af biodiversiteten.

2.4 Diskussion

Om det er skov, bæredygtig skov, græsningsskov, eller om det er plantager, så er målsætningen for de danske skove en udvikling fra en nu naturnær skovdrift mod en bæredygtig skovdrift.

I 2002 da det nye nationale skovprogram kom som en reaktion på og imødekommelse af de ændringer som det internationale samfund lagde op til skulle ske i forhold til skovdriften.

Skovprogrammet skulle, gerne udarbejdes i samarbejde med befolkningen, forud for verdenstopmødet i Sydafrika samme år.

Både i det nye nationale skovprogram og i retningslinjerne for bæredygtig skovdrift mangler der i mine øjne en beskrivelse af græsningsskoven som driftsgren. Med den viden, der er omkring brugen af dyr til afgræsning i skoven og de effekter, det kan have på skovmiljøet og biodiversiteten undrer det mig, at det slet ikke er nævnt. Det eneste, der nævnes er, at hegning til græssende dyr i skoven ikke må hindre adgang til faunapassager.

Baggrunden for dette skal findes i, at det nye nationale skovprogram og retningslinjerne for bæredygtig skovbrug beskriver overordnede politiske elementer i forhold til overholdelse af internationale konventioner. At græsningsskoven alligevel sagtens kan implementeres som driftsgren og bruges til opnåelse af de mål og retningslinjer, der er opsat, er uomtvisteligt, da det er et element i den naturnære og bæredygtige skovdrift.

Hvor stor er interessen så for græsningsskov? I de statslige skove bruges skovgræsning visse steder som naturpleje. Anderledes ser det ud i de privatejede skove, årsagen til dette mener jeg skal findes i landbrugets holdning til, om de skal være naturforvaltere til gavn for den biologiske mangfoldighed eller om de i deres øjne skal drive sund rentabel forretning.

Ser man alene på produktionsformen oldensvin/skovgrise ud fra et natur- og miljømæssigt synspunkt, er denne form for svineproduktion ikke kun ødelæggende, tværtimod så kan grisene,

Social farming og græsnings skov med svin.

hvis de holdes restriktivt og ikke får lov til at udpine arealet, de går på, være bidragsyder til skovens trivsel og til beskæftigelse for brugere i social farming regi.

En løsning på denne problematik kunne være, at give grisene et mindre område og så flytte dem oftere. På den måde vil det måske være muligt at drage nytte af deres mere tilbunds gående afgræsning til gavn for selvforyngelsen og variationen i skovbunden.

Er det ikke rentabelt at værne om vores natur!? Jeg vil lade spørgsmålet hænge i luften. Spørger du en landmand, vil han helt klart mene, at det er præcis det, han gør. Andre vil mene noget helt andet. Det må sige at være et ømtåleligt emne, for hvem bestemmer egentligt over jorden? Er det ejeren eller staten. En verserende problematik er implementering af vandplanerne, hvor landbruget har stævnet staten i forbindelse med udvidelsen af randzoner op til grøfter, åer, vandløb og søer. Den samme konflikt kunne komme i forhold til skovene og skovejerene, hvis der f.eks. blev stillet krav om græsning i skoven. Med retningslinjerne i det nationale skovprogram, der lægger op til brugen af naturnær skovdrift og en bevaring af skovens naturværdi under økonomiske bæredygtige rammebetingelser, kunne det blive en realitet.

2.0 Lovgivning og regler i forhold til begrebet Bæredygtighed

3.1 Brundtlandrapporten

I dag er der kommet en helt anden bevidsthed omkring benyttelse af naturen, vores miljø og den sameksistens, der bør være mellem menneskets brug og benyttelse af naturen. Tidligere tiders fejltagelser og uhensigtsmæssige brug har ført til love og bekendtgørelser, der skal hjælpe landbrugsarealer, naturen og miljøet tilbage til et ønsket niveau.

Mange af de direktiver, love og regler, der er udarbejdet gennem de sidste 25 år, inden for bl.a. naturbeskyttelse og miljø har baggrund i Brundtland-kommissionens rapport om miljø og udvikling fra 1987. Det er her begrebet bæredygtig udvikling for alvor vinder frem.

Jeg har her plukket 3 citater ud fra Brundtland-rapporten. De to første repræsenterer den biologiske mangfoldighed og essensen af den. Det 3. citat er en opfordring til, vilje til handling.

Udviklingen har en tendens til at forenkle økosystemerne og reducere forskelligheden af arter i dem. Og sådanne er ikke fornyelige når de en gang er udryddede. Tabet af plante- og dyrearter kan være en alvorlig begrænsning af fremtidige generationers valgmuligheder. En bæredygtig udvikling kræver altså bevarelse af plante- og dyrearter.

Beskrivelse af den biologiske mangfoldighed, side 54.

Fundamentalt set er bæredygtig udvikling en ændringsproces hvorunder udnyttelsen af ressourcerne, styringen af investeringer, den teknologiske udvikling og ændringer i institutionerne alle i balance med hinanden og øger både de nuværende og de fremtidige muligheder for at opfylde menneskehedens behov og forhåbninger.

Essensen, side 54.

I sidste ende er bæredygtig udvikling, (beskrevet i essensen) dog ikke nogen endegyldighed tilstand af harmoni. Vi foregiver ikke at denne proces er enkel eller lige ud af landevejen. Der skal foretages smertefulde valg. Når alt kommer til alt afhænger den bæredygtige udvikling således af den politiske vilje.

Politisk vilje til handling Side 21.

Citater fra Brundtland-rapporten, på dansk: Vores fælles fremtid.

Social farming og græsnings skov med svin.

Med udgangspunkt i Brundtland-rapporten kom tilblivelsen af habitatdirektivet i 1992⁶ og samme år også biodiversitetskonventionen⁷ fra FN-topmødet i Rio. I tilknytning til biodiversitetskonventionen, der er juridisk bindende, ligger der desuden en skoverklæring vedr. verdens skove, hvori der slås fast, at alle, specielt de industrialiserede lande, bør yde en ekstra indsats for at gøre kloden grønnere gennem skovrejsning og beskyttelse af eksisterende skov. Selv om det kun er en vejledning, og den dermed ikke juridisk bindende, har de fleste europæiske lande valgt at følge erklæringen.

Jeg tænker, at årsagen skal findes i, at erklæringen harmonerer med habitatdirektivets beskyttelse af naturområder, som EU landende alligevel skal overholde.

I Danmark har vi også indført bæredygtighedsbegrebet i vores love. Både i loven om drift af landbrugsjorder og i naturbeskyttelsesloven. Begge beskrevet herunder:

- *Med indførslen af lov nr. 434 om drift af landbrugsjorder i 2004 blev der fra regeringens side fremsat det mål, at der fremadrettet skulle arbejdes på en **bæredygtig udvikling af landbruget**, ”ved at forene hensynet til bevaring af produktionsgrundlaget og bevaring af natur, miljø og landskabelige værdier” (loven om drift af landbrugsjorder).*

Dette er også indikeret i naturbeskyttelsesloven formålsparagraf, §1 stk. 1.

- *Loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et **bæredygtigt grundlag** i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet.*

Begge disse lovtekster ligger op ad den hensigt, der fremgår af de 3 citater fra Brundtland-rapporten. Det er således ikke kun i internationale sammenhænge, at Brundtland-rapporten gør sig gældende, nej, helt ned på nationalt plan har Brundtland-rapporten fået en væsentlig betydning.

Jeg vil senere i diskussionen i dette afsnit se på, om lovgivning evt. kan kombineres bæredygtighed. Først vil jeg se på, hvilke konkrete love og regler, der gælder i forhold til husdyr i skoven og dernæst retningslinjer specifikt i forhold til svin.

⁶ EU direktiv af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter

⁷ Formålet med denne konvention er at bevare den biologiske mangfoldighed, fremme en bæredygtig udnyttelse af naturens ressourcer samt at sikre en rimelig og retfærdig fordeling af udbyttet ved at udnytte genetiske ressourcer.

3.2 Lovgivning i forhold til brug af husdyr i skoven

I Bekendtgørelse af lov om skove nr. 1044 af 20. oktober 2008 er der retningslinjer for brugen af husdyr til afgræsning i fredsskoven. Loven definerer hvorledes areal-anvendelsen ved brugen af skovgræsning i fredskovspligtige arealer skal finde sted.

Udpluk af Skovloven

§ 9. Uanset § 8 kan det enkelte fredskovspligtige areal anvendes på følgende måde:

1) Stævningsdrift og skovgræsning må tilsammen omfatte op til 10 pct. af arealet. Hegning til skovgræsning må ikke forringe mulighederne for offentlig færdsel og ophold.

Der er altså mulighed for at bruge op til 10 % af arealet i fredsskov til afgræsning. Hegning, der ikke må forringe mulighederne for færdsel og ophold, tager udgangspunkt i de arealer, der i naturbeskyttelsesloven § 23 skal være tilgængelige for offentligheden. Dispensation til skovgræsning ud over de 10 % kan gives efter skovlovens § 38, hvis særlige forhold, der understøttes af græsning, taler for det.

Det kunne være:

- Bevarelse af den biologiske mangfoldighed
- Hensynet til landskabs- og kulturhistorie
- Midlertidig græsning med drifts eller plejformål

Brugen af andre skovtyper end fredsskov kommer rapporten ikke ind på.

3.3 Retningslinjer for svin på friland og ved skovgræsning

Hvis man ønsker at bruge slagtesvin som led i naturplejen i græsningsskoven, er der enkelte regler, der skal overholdes. Der er ikke nogen decideret lovgivning på området, kun et regelsæt og nogle generelle retningslinjer for at imødekomme en acceptabel miljøpåvirkning og dyrevelfærd.

Fig.14 regler for svin på friland og i skoven.

Reglerne er godkendt af det tidligere Skov- og Naturstyrelsen jf. Bekendtgørelsen om erhvervsmæssig husdyrhold. Ved lugt eller andre gener har kommunalbestyrelsen, jf. Lov om miljøbeskyttelse § 42, mulighed for at udstede påbud om foranstaltninger.

Der tages udgangspunkt i et harmonikrav på 1,4 dyreenheder(DE) pr. ha udregnet på årsbasis. Dyretætheden bliver vurderet som et gennemsnit over 2 år, hvor der det ene år er dyr på arealet, og det andet år er der kvælstofsopsamlende afgrøder, de steder, hvor det er muligt.

Det er muligt at øge dyretætheden og dermed også græsningstrykket, hvis arealet, de opholder sig på, kun benyttes i perioden maj til september. Arealet skal derefter umiddelbart efter tilsås og må så først bruges til husdyr efter 24 måneder.

Landbrugets byggeblade 2002

Social farming og græsnings skov med svin.

Fig. 15 Hvor meget plads kræver så et slagtesvin fra 30 til 100 kg pr. år (arealkrav)? Udregningen er lavet med udgangspunkt i de retningslinjer, der er udstukket i reglerne for drift af slagtesvin på friland.

Kg tilvækst x	m ² /kg tilvækst	m ²
10	1,79	17,9
47	2,86	134,4
13	3,57	46,4
m ² i alt pr. produceret slagtesvin pr år.		199 m ²

Fig. 15 Kilde: landbrugets byggeblade 2002.

Fig. 16 Til beregning af arealbehovet er anvendt følgende retningslinjer.

Vægtgruppe	Tilvækst kg/DE	Arealbehov, m ² /kg tilvækst
7,2 – 40 kg	4.000	1,79
40 – 87 kg	2.500	2,86
87 – 100 kg	2.000	3,57

Fig 16. Kilde: Ibid

Et slagte svin på friland skal altså have minimum 199 m², Et konventionelt svin skal have mellem 0,5 og 1 m². Fig.12 Så 50 frilandsgrise som der lægges op til i forretningsplanen senere i opgaven skal som minimum have 10.000 m² altså en Ha.

Fig. 17 arealkrav ved konventionelle svin på stald. Kilde.

<http://vsp.lf.dk/Viden/Stalde/Staldindretning/Slagtesvinestald/Generelle%20forhold.aspx>

Tabel 1. Arealkrav ifølge bekendtgørelse om beskyttelse af svin, [1]. Arealet er nettoareal ud fra gennemsnitsvægten i stien.

Gennemsnitsvægt, kg	Mindste areal, m ²
10 eller derunder	0,15
10-20	0,20
20-30	0,30
30-50	0,40
50-85	0,55
85-110	0,65
mere end 110	1,00

På landbrugsinfo hjemmeside er det muligt at få hjælp til udregning af areal og foldstørrelse for svin på friland, disse er pt. de samme regler der skal benyttes hvis svin skal benyttes til skovgræsning.

3.4 Diskussion

Bæredygtighedsbegrebet har efter udgivelsen Brundtland-rapporten, for alvor vundet indpas i såvel nationale som internationale lovgivninger, og det er til diskussion igen i år, hvor der holdes nyt verdensstopmøde i Rio, 20 år efter det første møde. Her er det 2020 problematikkerne, så som energi, bæredygtighed, udnyttelsen af naturressourcer mm. der igen skal diskuteres, med biodiversitetskonventionen som et af de helt store emner.

Bæredygtighedsbegrebet er også indført i dansk miljø- og naturlovgivning, hvor der lægges vægt på en bæredygtig udvikling af landbruget og en bæredygtig samfundsudvikling, der skal respektere de menneskelige livsvilkår samtidig med naturen.

Kan dette så forenes? Umiddelbart nej vil jeg mene. Udviklingen i samfundet er altid sket på bekostning af naturen, menneskeheden har griset og svinet og brugt naturen som et redskab til profit, uden omtanke for kommende generationer.

At vi i dag har fået et mere nuanceret billede af, hvordan og hvorfor vi er nødt til at passe på

naturen, er konstruktivt. At det så formegentlig sker i angst for de konsekvenser, det vil have, hvis misligholdelsen af naturen fortsætter, mener jeg er tragisk. Naturens vilkår og hensynet til naturen i dag og den måde, hvorpå den forvaltes fremover, vil altid foregå på menneskets præmisser. Her kan social farming bruges som et bæredygtigt element i landbrugs produktionen til opretholdelse af den biologiske mangfoldighed.

Når bæredygtighedsbegrebet nævnes som et mål i Lov om landbrugsjord, kan man undres over, at der så ikke ligeledes er gennemført specifik lovgivning i forhold svin på friland og evt. brugen af dem i forbindelse med skovgræsning. Man kan spørge sig selv, om det er til gavn for naturen, eller om det er til gavn for landbrugsproduktionen. Set med mine skeptiske øjne er det et eksempel på, at naturen kan komme til at tabe i forhold til den menneskelige udvikling og produktionsgrundlaget i landbruget.

4.0 Forretningsplan

Agnetesgaard Ved Ole Svenning

4.1 Baggrund

Forretningsidéen opstod ... Efter ca. 15 år i den socialpædagogiske verden både som ansat og selvstændig, ville tilfældigheder, at jeg havnede på landbrugsuddannelsen på Dalum Landbrugsskole i sommeren 2008 for at tage en landbrugsuddannelse. Jeg håbede derigennem at kunne indfri de interesser, jeg havde, for at lave et dagbeskæftigelsesprojekt inden for landbruget med en eller flere af følgende målgrupper: udviklingshæmmede, sent udviklede, unge med ADHD eller psykisk syge borgere.

Ideen var langsomt kommet snigende, men den har ligget latent, siden jeg for år tilbage af familiemæssige årsager (skilsmisse) var nødt til at stoppe et pædagogisk projekt på Langeland, hvor planen var at drive vandrehjem og Højskole med sentudviklede og udviklingshæmmede som en del af personalegruppen.

Landbrugsuddannelsen førte mig videre til jordbrugsteknolog-uddannelsen, og tankerne om dagbeskæftigelsesprojekt blev lagt lidt på hylden indtil en januardag i 2012, hvor jeg ved plantekongressen i Herning deltog i et oplæg ved seniorforsker Ole Hjort Caspersen (KU Life) om Social farming.

Her hørte jeg for første gang om forskning og EU-projekter, bl.a. (SoFar projektet), der handler om Social Farming, og hvor jeg kunne genkende mange af de tanker, jeg som uddannet socialarbejder igennem mange år havde haft, og som var den egentlige årsag til, at jeg havnede på en landbrugsskole.

Jeg tog derfor den beslutning, at jeg i førstkommande projekt ville skrive om Social farming, og om konceptet i helhed. Jeg ville se på, hvilke muligheder, der er i det, og om det kan sammenlignes med noget, der allerede findes i dansk landbrug. Endvidere ville jeg se på, hvordan social farming praktiseres i EU, specielt i Holland, hvor der er dannet en organisation for landmænd, der arbejder ud fra konceptet Social farming.

Efter projektets færdiggørelse stod det klart for mig, at det er det jeg fremadrettet skal arbejde med. Jeg kan mærke det er her, jeg har en glød, og at jeg brænder for at kombinere socialt arbejde og landbrug på en meningsfuld måde. Det kom mig så for øre, at Kerteminde Kommune vælger at trække borgere med pædagogiske tiltag i andre kommuner hjem for at tilbyde dem noget tilsvarende i deres hjemkommune. Da jeg er bosiddende i Kerteminde Kommune på en lille landejendom med gode muligheder for beskyttet beskæftigelse, var det oplagt, at nu skulle det være. Jeg har derfor taget kontakt til Kerteminde Kommune i håb om at starte et samarbejde til gavn for de af kommunens borgere, der kunne have en interesse i at arbejde på en Social farming-gård.

Bygningens muligheder... Jeg ser store muligheder i bygningerne på den landejendom hvor jeg bor. Der er mulighed for både husdyrhold og beboelse. I den mest attraktive bygning for projektet er der desuden mulighed for at indrette et stort medarbejderrum, toilet og badeforhold. I den tilstødende meget store lade er det planen at opføre et stort køkken i åben forbindelse med et mindre traktørsted. Dette kunne i sommerperioden fra april til oktober bruges til bispisning og servering af lette anretninger, kage, kaffe, en ostemad, is, en sodavand eller øl for turister i området. De grundlæggende råvarer, så som kød og grøntsager og evt. fisk, skulle på sigt stamme fra egen produktion og fangst.

Da bygningen ligger som genbo til Stubberup Kirke, kunne det være en oplagt mulighed at anvende stedet til afholdelse af bryllupper og baredåb, servering af kaffe m.m. efter begravelser og servering efter aftenarrangementer og koncerter i kirken.

Andre muligheder kunne være: mindre galleri for egnens kunstnere, lokaleudlejning med bispisning, afholdelse af temaaftner, foredrag for lokalområdet og turister, mad ud af huset, samlingssted og aftencafe for handicappede og andre socialt udsatte grupper og, om muligt, center for Social farming i Danmark.

Bygningens værdi... Bygningen er fra omkring midt i 50'erne. Den er bygget i tegl/mursten med tag af bølgeeternit, den er hvidkalket og med sort sokkel. Bygningen er bygget i vinkel og ca. 250 m² i grundplan, der er 3 gavle og ca. 8 m til kip. Bygningen danner rammen om indgangen til gårdspladsen og er gårdens ansigt udadtil.

I mine øjne har bygningen stor historisk værdi. Arkæolog Lars Ewald Jensen fra Kerteminde Museum foretog sidste sommer en privat arkæologisk udgravning på gårdspladsen, hvor der blev gjort fund, der indikerer, at der har boet mennesker på dette sted siden vikingetiden, det vil sige de sidste ca. 900 år. Ifølge arkæologen passer det fint med placeringen af kirken, som man ved, er flyttet til sin nuværende placering fra Martofte by omkring dette tidspunkt, og med gårdens placering på toppen en bakke. Formegentlig har en høvding eller leder af samfundet flyttet kirken til sin bopæl på toppen af Kirkebakken, et sted, hvor han har kunnet se ud over landskabet og observere befolkningen og evt. fjender.

Desuden går der historier om Agnete, som blev slået ihjel af sin mand på bryllupsnatten på netop denne gård tilbage i slutningen af 1200 tallet, nærmere bestemt omkring 1290. Årsagen var, at hun formegentlig havde overhørt samtaler vedr. Marsk Stig, som på dette tidspunkt var dømt fredløs for medvirken til mordet på Erik Klipping i Finderup lade i november 1286. Marsk Stig tilhørte den indflydelsesrige hvideslægt, som havde tilknytning til godset Schelenborg beliggende en lille km fra gården. Ifølge sagnet skulle Agnete gå igen og Marsk Stig være begravet i netop Stubberup Kirke.

Social farming og græsnings skov med svin.

Sagnet og ovenstående arkæologiske fund er med til at give stedet en speciel historie og kan være medvirkende til at tiltrække turister og andre interesserede til stedet.

Det er hensigten, at bygningen skal anvendes som et rekreativt samlingssted for både turister og lokalbefolkning, samt som arbejdsplads og beskæftigelse for unge, sent udviklede, udviklingshæmmede eller psykisk syge.

4.2 Idé og vision

Forretningsidéen er... Forretningsidéen er baseret på etablering af et niche-landbrug, der, ud over en mindre landbrugsproduktion, også tilbyder pædagogisk bistand evt. særlig tilrettelagt uddannelse (STU) til en eller flere målgrupper: unge, sent-udviklede, udviklingshæmmede eller psykisk syge. Fra videnskabelige undersøgelser ved man, at kombinationen af praktisk og fysisk arbejde har en positiv effekt for disse grupper.

Landbrugsproduktionen skal tage udgangspunkt i en produktion af frilands/skovgrise, der både kan forefindes på ejendommen, men også kan lejes ud til naturpleje, primært skovgræsning i løvskov for at retablere den biologiske mangfoldighed. Derudover vil der være grøntsagsdyrkning, og dyrkning af foder til de dyr der måtte være på gården.

Den pædagogiske bistand, evt. STU, vil være tilrettelagt på den måde, at brugerne følges med en eller flere personer fra personalet, og ved gentagelsen lærer de at udføre givende opgaver, for til slut selvstændigt at kunne varetage dem. Der skal støttes op om brugerens kompetencer, og de skal udvikles, således at der bliver lagt vægt på det positive frem for det negative. Det kunne være ved brugen af den værdsættende samtale som pædagogisk værktøj: "når vi taler om vores problemer og fejltagelser, taler vi om den adfærd vi ønsker at forlade, når vi taler om vores succeser taler vi om vores kompetencer og den adfærd vi ønsker mere af".

Tanken er, at der både skal kunne arbejdes med landbrug, køkken, servering, fiskeri og dyr.

Økonomien vil være baseret på en kombination af salg af landbrugsprodukter, så som kød, frugt og grønt og serviceydelser fra traktørsted og kommunal betaling for pædagogisk bistand fra de respektive kommuner der har brugere på stedet.

Et sådan sted vil være unikt for området og for tilstødende kommuner så som Nyborg og Odense. Årsagen skal findes i, at der mangler tilsvarende dagbeskæftigelses- og evt. botilbud, hvor brugere kan få lov at arbejde landbrugsrelateret efter principperne i Social farming. Social farming, som det kendes fra bl.a. Holland, England, Italien og Norge, findes slet ikke i Danmark og vil derfor være et unikt tilbud.

Bygningen, som tidligere beskrevet vil indeholde personalerum, køkken og traktørsted, er en del af idegrundlaget.

Social farming og græsnings skov med svin.

Visionen er... Gården skal danne ramme for en organisation, der udbreder, formidler og evt. forsker i Social farming/Green care, og som producerer kvalitetssvinekød, der vil være eftertragtet af de førende restauranter i landet pga. af sin fine kvalitet og historien bag.

Inden for det 1 år

Det umiddelbare mål er at få en aftale i hus med Kerteminde Kommune om dagbeskæftigelse af 6 til 10 personer inden for målgruppen, samt få etableret et frilandssvinehold med 50 slagtesvin, således at en lille nicheproduktion kan startes. Efterfølgende er det meningen, at der skal findes midler til at bygge bygningen om, således at køkken og traktørsted kan etableres. Dette vil skabe 2 til 3 nye arbejdspladser.

Inden for 3 år

Produktionen af økologiske frilandssvin fortsætter, og nu også med søer, så vi er selvproducerende med slagtesvin, dog max 20 søer. Planen er, at være selvforsynende med foder til de dyr der er på gården. Der skal etableres et økologisk hønsehold og produktion af økologiske ænder til jul. Et mindre væksthuse startes op, således at der også kan dyrkes andre grøntsager end dem, der kan dyrkes på friland.

Der vil være mellem 10 og 20 personer i dagbeskæftigelse, og der oprettes en ny arbejdsplads for hver 4 nye i dagbeskæftigelse.

Der skal ske oprettelse af bosted, således at der kan tilbydes en bredere og mere helhedsorienteret pædagogisk indsats. Der er gang i traktørstedet med de tilhørende aktiviteter, som er beskrevet tidligere, og gerne med en kok ansat i perioden fra april til oktober. Der er udarbejdet en rapport af undertegnede, der beskriver organisationsopbygningen af den hollandske model for Social farming, med henblik på at lave en tilsvarende i Danmark.

Inden for 5 år

Produktionen kører nu som den skal, og gården skal ikke vokse sig større. Der vil være 20 søer, der årligt producerer 400 slagtesvin, som stort set er afsat på forhånd. Der bor 4 personer på bostedet, og huset er blevet moderniseret. Der er 20 personer i pædagogisk dagbeskæftigelse, og der er beskæftigelse til ca. 7 personer i pædagogiske og landbrugsfaglige stillinger. Traktørstedet er en succes og er begyndt at levere mad ud af huset. Ud af de 20 brugere i dagbeskæftigelse, arbejder de 5 i køkkenet og yderligere 3 med servering i spidsbelastningsperioder. Vi er begyndt at holde temaaftner om Social farming for interesserede landmænd, som kan se mulighederne i kombinationen af pædagogik, landbrug og naturpleje.

4.3 Mål

De vigtigste mål er... SMART: Specifikt; Målbart; Ambitiøst; Realistisk; Tidsbestemt

- Mål 1: Indgå aftale med Kerteminde Kommune evt. Nyborg eller Odense Kommune om modtagelse af min. 6 borgere i dagbeskæftigelse inden for landbruget senest pr 1/3 2013. Pris: mellem 8.000 og 10.000 kr. pr. borger pr. måned for en 4 dages uge fra mandag til torsdag 8.30 til 15.
- Mål 2: Være klar til at modtage folk i dagbeskæftigelse pr. 1/5 2013, og indgå aftale om indkøb af slagtesvin til udsættelse 15/5 2013. Break-even efter 1 år.
- Mål 3: Senest i år 3 at opnå godkendelse af botilbud. Samlet omsætning for landbrug, dagbeskæftigelse og botilbud på over 1.000.000 kr.

4.4 Produkt/ydelse

Produkt/ydelsen er... Der er 2 specifikke produkter/ydelser: 1. Den pædagogiske og 2. Frilandssvin med skovgræsning.

1. Den pædagogiske ydelse skal sælges til kommuner. Ydelsen består i levering af dagbeskæftigelse og på sigt bosted til socialt udsatte borgere, der har behov for beskyttet beskæftigelse eller særlig tilrettelagt pædagogisk indsats. Den pædagogiske indsats bygger på principperne i Social farming, hvor kontakt med dyr og natur kombineret med fysisk arbejde er en af grundstenene i det pædagogiske arbejde. Der er mulighed for transport til og fra dagbeskæftigelsen.
2. Svinekødet skal sælges til restauranter, private og evt. til slagtermestre. Produktet er kvalitetskød med en historie om bæredygtighed, dyrevelfærd og pædagogisk arbejde.

Det er et produkt til den bevidste forbruger, der sætter pris på kvalitet frem for kvantitet og er villig til at betale for det. Der vil i forbindelse med køb af produktet være fri levering ved køb af en halv gris eller derover. Der vil desuden være mulighed for, for en beskedent merpris, at få grisen parteret efter individuelle ønsker.

Målgruppen er...

1. Unge, sent-udviklede, udviklingshæmmede eller psykisk syge, der har et ønske om at arbejde i landbruget eller i tilknytning til det.
2. Personer, der ud fra ideologiske normer, bruger dyrevelfærd og økologi som vigtige parametre for, hvilken slags kød, de vil spise. De udgør en voksende gruppe i Danmark. En anden målgruppe kan være turister og lokale i området, der ønsker noget særligt, enten i forbindelse med deres ferie eller til private fester, hvor det skal være lidt ud over det sædvanlige. Dette forudsætter tilladelse til salg af kød direkte fra gården.

De vigtigste konkurrenceparametre er...

1. Kvaliteten, prisen og de pædagogiske ydelser, som tilbuddet skal opfylde behovet hos de respektive kommuner, som gården henvender sig til.
2. Kvaliteten, beliggenheden, samt viden om, hvor afsætning er mulig. Brugen af netværk til eksponering og salg. Stedets historie med Agnete, der brutalt blev myrdet på sin bryllupsnat og ifølge sagnet spøger på gården, samt Marsk Stigs mulige gravplads i kirken gør stedet til noget helt særligt og autentisk.

Og vores styrker er...

1. Mange års pædagogisk erfaring med målgruppen, samt viden, kendskab og kvalitet i arbejdet med dyr, mennesker og landbrug. Beliggenheden og mangel på dagbeskæftigelses pladser, hvor det er muligt at arbejde med landbrug og dyr under beskyttede former.
2. I forhold til andre, der producerer lignende produkter, vil gården have fordel af at have den pædagogiske ydelse oven i produktionen. Det betyder, at der er mulighed for levering hos de enkelte kunder som led i et stykke pædagogisk arbejde.

Der er et stort opland af kunder i form af sommerhusområder og folk på camping i sommerhalvåret, hvor man kommer op på over 30.000 mennesker. I dag skal kunderne køre helt til Kerteminde, hvis de ønsker kvalitetskød, hvilket betyder 13 km ekstra kørsel i forhold til dette tilbud. Dette kunne være et godt incitament for salg af kød direkte fra gården.

Bygningen ligger lige ud til vejen, hvor der kommer rigtig mange turister forbi, både i busser for at se kirken, men også cykelturister i sommer halvåret. Når traktørstedet kommer op at køre, vil det betyde, at der er mulighed for at smage på kødet, se bedriften og fornemme historien bag kødets kvalitet.

4.5 Markedssituation

Muligheder på markedet...

1. Mulighederne på markedet er store. Med 15 års erfaring som pædagog på Fyn ved jeg, at der ikke findes dagbeskæftigelse inden for landbrugssektoren hvilket i mine øjne er en stor fejl, da min erfaring fortæller mig, at mange brugere ønsker det. Det der findes, er beskæftigelse i landbruget i forbindelse private opholdssteder og botilbud, og det er ikke ret meget. Der er her et hul i markedet, som der er mulighed for at opdyrke.

Årsagen er, at de fleste dagbeskæftigelsessteder i dag er store og med mange brugere, op til over hundrede, og de ligger i bymæssig bebyggelse. Så dagbeskæftigelse i landbruget vil kunne opdyrkes som niche i forhold til de eksisterende tilbud. Jeg håber at kunne blive en medspiller og en del af den kommunale dagbeskæftigelse til gavn for de brugere, som jeg ved, har et stort ønske om at arbejde i landbruget.

2. Jeg ser mulighederne på markedet som rigtig gode. Sidste år producerede virksomheden Friland 500 skovgrise, som blev solgt i Irma-butikkerne. Det var en stor succes. Jeg tror på, at et produkt af minimum samme kvalitet, som kan leveres ved døren ved køb af en specifik mængde, vil være attraktivt og et godt nicheprodukt. Man kunne evt. producere til Friland eller lave samdrift/samarbejde med eksisterende landmænd i området.

Trusler på markedet...

1. Den største trussel vil være kommunens manglende vilje til at benytte sig af tilbuddet og i stedet benytte kommunens egne tilbud, selv om der ikke er landbrug implementeret i disse. Der er i dag tendens til, at kommunerne forsøger at sænke udgifterne til dækning af den pædagogiske indsats ved selv at etablere de tilbud, der tidligere har ligget i andre kommuner.
2. For den landbrugsmæssige produktion er den største trussel, at dagbeskæftigelsesdelen ikke bliver til noget. Det er meningen, at det skal være et samspil, ikke to adskilte ting. Så falder dagbeskæftigelsesdelen til jorden, gør landbrugsdelen det også i første omgang.

4.6 SWOT:

Strengths, Weaknesses, Opportunities og Threats

Styrker	Svagheder
• Viden og kvalitet • Beliggenhed i forhold til udbud. • Konceptet Social farming passer ind i det omliggende samfund • Tiltagene for brugerne har vist sig at virke	• Samhørighed mellem landbrug og dagbeskæftigelse • Effekten af Social farming er ikke særlig tydelig • To forskellige sektorer med hver deres karakter (landbrug og socialpædagogik)
Muligheder	Trusler
• Nicheproduktion • Gøre Social farming mere professionelt • Udbygning af netværk	• Lovgivningen og kommunernes vilje til at bruge stedet • Finansiering • Mangel på generelle regler, der støtter op om Social farming

4.7 Interne arbejdsgange

Produktion... Selve landbrugs produktionen kræver i sig selv ingen bygninger, det er dog nødvendigt at indrette et kølerum til grøntsager. Dette kan indrettes i den tilstødende ældre staldbygning, hvor der også vil være mulighed for sortering. Da produktionen primært er baseret på foder og selvforsyning til de beskæftigede på gården, samt evt. et mindre vejsalg, er der ikke lagt vægt på produktiviteten ved grøntsagsproduktionen.

I forhold til svineproduktionen vil første års produktion være baseret på opfedning af 50 slagtesvin fra 30 kg. Dette er en bygningsløs produktion, da de bor i hytter på marken. Produktionen forventes forøget til ca. 20 søer, der årligt producerer ca. 400 slagtesvin.

Administration ... Der vil være en bogholder, der står for bogføring, og en revisor som er ansvarlig for regnskab. Rengøring af områderne vil være et pædagogisk arbejde i forbindelse med dagbeskæftigelsen, lige som den almindelige vedligeholdelse af bygningerne.

4.8 Ledelse og organisation

Ledelse... I opstartsfasen skal jeg selv have det daglige ledelsesmæssige ansvar. På sigt er det meningen, at der ansættes en driftsleder, hvorefter ledelsen bliver delt på drift og udvikling af virksomheden.

Medarbejdere... Det er planen, at der i forbindelse med opstarten skal ansættes personale, der har viden om økologisk grøntsagsproduktion og afsætning, og derudover gerne med pædagogisk erfaring. Dette vil komplementere min egen viden om svin, pædagogik, køkkenarbejde og ideudvikling.

Rådgivere... Der vil være behov for at bruge landbrugskonsulenter og revisor. I forhold til bygningsudviklingen er der etableret kontakt til en arkitekt, som vil bistå med diverse udregninger og sparring i forhold til funktionalitet og brugervenlighed.

5.0 Konklusion og perspektivering

konklusion

Social farming som koncept er en ydelse der ydes til personer der af en eller anden grund er havnet uden for det ordinære arbejdsmarked, om det så er fordi de er udviklingshæmmede, psykisksyge, misbrugere, stressramte eller på anden måde, havnet i den ulykkelige situation for dem, at de er uden for arbejdsmarkedet og har brug for rehabilitering eller en fast beskyttet beskæftigelse.

Ydelserne i social farming er stort set alle landbrugs relateret og består primært af arbejde i landbruget med enten dyr eller planter, beskæftigelsen er tilrettelagt på en sådan måde at individet ud fra individuelle udarbejdede handleplaner bliver beskæftiget ud fra behov, og dermed får mulighed for at vokse, udvikle selvværd og føle sig socialt accepteret.

Historisk set har skovgræsning gennem århundreder været en del af det danske landbrug, og olden svin i de danske skove var naturligt frem til skovforordningen i 1805, efter skovforordningen og fredskovspligten ikrafttræden blev græsning med dyr i skoven forbudt. Landmænd har dog helt frem til omkring 1930, i trængte perioder hvor det enten har været småt med foder eller

Social farming og græsnings skov med svin.

foderpriserne har været høje til stædighed brugt skoven som et alternativ til grisens almindelige føde.

Selvforryngelsen og den lysåben skov er gode resultater af skovgræsning. Ved skovgræsning med svin bliver skovbunden, hvis grisene holdes restriktivt gennemrodet og jorden bearbejdet så olden kommer til at ligge i jorden i stedet for på skovbunden, med en forbedret spireevne som gevinst. Den lysåben skov som grisene er med til at etablere ved deres fouragering er med til at forøge og forbedre skovens biodiversitet.

Græsningsskoven som vi kender den i dag er ofte et udtryk for natur og biotoppleje i forbindelse med reetablering af biodiversiteten i pågældende område. Græsningsskoven er på de skovarealer der er ejet af staten blevet en del af den naturnære skovdrift som blev indført i statsskovene i 2005 efter indførslen af et nyt nationalt skovprogram i 2002.

Ændringerne i skovprogrammet kan føres helt tilbage til Brundtland rapporten fra 1987, der kom med retningslinjer til hvordan verden globalt kunne blive mere bæredygtig. Dette også i forhold til naturen og miljøet, i forlængelse af Brundtland rapporten kom biodiversitetskonventionen og habitatdirektivet i 1992 som begge tager udgangspunkt rapporten.

Nationalt har vi også indført bæredygtighedsbegrebet i vores lovgivning bl.a. i lov om drift af landbrugsjorder og naturbeskyttelses lovens hvis formåls § beskriver hvordan loven skal værne om landets natur og miljø så samfundsudviklingen kan ske på en bæredygtig måde.

Social farming kan i den forbindelse bruges som et tiltag i samfundsudviklingen og en mere bæredygtig produktionsform.

Da arbejdet med dyr og natur er et af grundprincipperne i social farming harmonerer brugen af naturpleje eksemplificeret ved skovgræsning med grise, som værende ideelt. Her vil brugerne få den kontakt til naturen og dyrene som den engelske undersøgelsen påpeger, er med til at forbedre livskvaliteten på flere niveauer.

Med udarbejdelsen af forretningsplanen er hensigten at etablere et dagbeskæftigelses sted der tager udgangspunkt i principperne for social farming og naturpleje med skovgræsning i en samhörighed og en ide om Bæredygtighed i både socialt arbejde og landbrugsproduktion.

Perspektivering

Da opgaven er udarbejdet med undertegnede som projekt ejer, vil jeg se lidt på de muligheder der ligger i opstart af en virksomhed der bygger på principperne i social farming, samt se lidt fremadrettet på bæredygtighedsbegrebet globalt set.

Social farming og græsnings skov med svin.

Set ud fra en medmenneskeligt perspektiv vil en sådan virksomhed kunne blive et godt aktiv for lokalmiljøet i et område der ikke råder over alt for mange arbejdspladser. Ud over arbejdspladser vil det også gavne de borgere der er tilknyttet dagbeskæftigelse tilbuddet i landbruget. Med resultater fra den engelske undersøgelse i baghovedet, vil en holdningsændring og et ændret selvværd øge borgernes velbefindende og formegentlig have en afsmittende effekt på deres brug af sundhedsvæsenet.

Så samfundsøkonomisk på regionalt niveau vil der kunne spares en del, grundet færre indlæggelses dage, lavere medicin forbrug og mindre kontakt til læger og sociale myndigheder, alle elementer der kan mindskes i kraft af den pædagogiske service og arbejdet med natur og dyr som finder sted på en social farming gård.

Social farming understøtter i mine øjne bæredygtighedsbegrebet på lokalt niveau. Da virksomhedens produktion vil være baseret på økologisk drift, produktion til lokalmiljøet og da naturplejen delen med skovgræsning som del af driften, vil tage udgangspunkt i biotoppleje og bevarelse af den biologiske mangfoldighed, ved selvfornyelse og genindførsel af lysåben skov for et specifikt område, støtter virksomheden op om bæredygtighed på flere niveauer.

Så både set ud fra et sundhedsmæssigt og et, natur og miljømæssigt synspunkt vil virksomheden være til gavn for alle involverede parter.

Men kan landbrug, social politik og en beskyttelse af naturen globalt, så forenes i et bæredygtigt landbrugs koncept på naturens præmisser umiddelbart nej. Udviklingen i samfundet er altid sket på bekostning af naturen, menneskeheden har griset og svinet og brugt naturen som et redskab til profit uden omtanke for kommende generationer. At vi i dag har fået et mere nuanceret billede af hvordan og hvorfor vi er nød til at passe på naturen er konstruktivt, at det så formegentlig sker i angst for de konsekvenser det vil have hvis misligholdelsen af naturen fortsætter er tragisk. Naturen i dag og den måde hvorpå den forvaltes fremover vil altid foregå på menneskets præmisser.

Der er utroligt mange gode intentioner i både national lovgivning og internationale konventioner. De kræver dog, at menneskeheden er villig til at ofre sig. Og er vi så det? Jeg tror det desværre ikke. I vesten har vi i dag en levestandard, som er eftertragtet af 4/5 af verdens befolkning, og kan vi etisk forsvare, at fornægte andre muligheden for at opnå den samme livskvalitet, som vi i vesten betragter som fundamental for vores eksistens, bare fordi de bor i en anden del af verden. Jeg kan ikke give et entydigt svar på dette, men vil dog slutteligt konstatere, at mit håb er, at de menneskelige udfoldelser vil være i harmoni med naturen.

kilde angivelser

litteratur

Brundtland kommissionens rapport om miljø og udvikling. (1987): på dansk ved Nielsen, J. Vores fælles fremtid. FN-forbundet og Mellempfolkeligt Samvirke, Handy-Print skive.

Bruun, L. (1996): kvæggræsning og svinedrift i skoven efter udskiftningen. Landbohøjskolen, København.

Buttenschøn, R M.(2007): Græsning og høstet i naturplejen. Miljøministeriet og skov og naturstyrelsen

Hine, R. et al., (2008). Care Farming in the UK. University of Essex, Department of Biological Sciences and Center for Environment and Society.

Larsen, J B. (2005): Naturnær Skovdrift. Dansk Skovforening, København

Lacovo, F D & O'Conner. (2009) Supporting Policies for social farming in Europe. Arsia, Firenze.

Petersen, P m & Vestergaard, P. (2006): Vegetations Økologi. Gyldendal, København

Rune, F. (2001): Biodiversitet i Dyrket skov. Skov og landskab, hørsholm

Svenning, O S. (2012): Social farming, Dalum Landbrugsskole

Thomsen, K. (2000): Dansk skovnatur. Nepenthes, Århus

Lovtekster, vejledninger og bekendtgørelser.

Bekendtgørelse af lov om skove.(2008) lov nr. 1044 af 20. oktober. Med ændringer

Bekendtgøres lov om naturbeskyttelse.(2008) lov nr. 1042 af 20. oktober. Med ændringer

Bekendtgøres lov om mark- og vejfred.(1987) lov nr. 818 af 11. december med ændringer.

Danmarks nationale Skovprogram. (2002): miljøministeriet, skov og Naturstyrelsen.

Introduktion til vejledning om Skovloven.(2004) miljøministeriet

Vejledning om reglerne om jordressourcens anvendelse til dyrkning og natur.(2006) ministerium for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Plantedirektoratet, Lyngby.

Internetadresser.

Jensen, T & Rasmussen, H m.(1996) Generelle forhold. Videntcenter for Svineproduktion. 13. juni 2012 <http://vsp.lf.dk/Viden/Stalde/Staldindretning/Slagtesvinestald/Generelle%20forhold.aspx>

Skov information. Fredsskovspligt. 12. juni 2012
<http://www.skov-info.dk/haefte/1/kap02.htm>

Vejledning om reglerne om jordressourcens anvendelse til dyrkning og natur. Definition skov. 6. juni 2012
<http://www2.sns.dk/Udgivelser/2005/87-7279-603-0/pdf/87-7279-602-2.pdf>

Skov og naturstyrelse det nationale skovprogram sammendrag. 12. juni 2012
<http://www2.sns.dk/udgivelser/2002/87-7279-452-6/sammendrag.htm>

Skov og naturstyrelsen naturskovsstrategien fra 1994. 12. juni 2012
<http://www2.sns.dk/udgivelser/2001/87-7279-293-0/kap02.htm>

Brostrøm, S. omhandlende Vygotsky, Lev Semyonovich. 1. juni 2012
<http://www.leksikon.org/art.php?n=4804>

Tal for Danmarks skove. 7. juni 2012
<http://www.nordicforestry.org/facts/Denmark.asp>

Forretningsplan skabelon. Fra genanvend gården. januar 2012
<http://genanvendgaarden.dk/artikler-styrk-din-ide/velfaerdsservice.aspx#Top>

Personlige Kilder

Professor Jørgen Bo Larsen, ved KU Life, skov og Anlæg.

Bilag 1

Retningslinjerne for bæredygtig skovdrift bygger på principperne for naturnær skovdrift.

Naturnær skovdrift har et klart økonomisk sigte og indebærer samtidig at skovdriften tilrettelægges

således, at kontinuiteten i skovdækket sikres ved at foryngelserne i fremtiden kan ske ved selvforyngelse, af at valget af træarter baseres på økologisk tilpasning til lokaliteten hvilket vil fremme anvendelse af lokalitetstilpassede/tilpasningsdygtige - især hjemmehørende træer og buske.

En skov i naturnær drift vil typisk bestå af en blanding af mange træarter i forskellige aldre.

Naturnær drift indebærer desuden at anvendelsen af hjælpepestoffer minimeres eller helt undlades.

Naturnær skovdrift understøtter og styrker generelt skovenes robusthed, modstandsdygtighed overfor klimaændringer, biologisk mangfoldighed og de miljøbeskyttende funktioner.

Social farming og græsnings skov med svin.

Endelig vil naturnær skovdrift skabe et attraktivt og kontinuert skovbillede og dermed også styrke skovens sociale funktioner f.eks. deres anvendelse til friluftsliv og naturformidling. Det er dog klart, at selv den "naturnære" naturnære skovdrift - i sin klassiske udformning ikke kan stå alene, men bør suppleres med en række specielle tiltag til målrettet fremme af bæredygtighedens økonomiske, økologiske og sociale elementer.

Det anbefales generelt, at konvertering først indledes ved optimal omdriftsalder eller i forbindelse med tvangshugst af eksisterende bevoksninger, når det er dyrkningsteknisk muligt og økonomisk fordelagtigt. Det vil derfor tage en eller flere trægenerationer før en fuld transformering af skoven Til naturnære strukturer har fundet sted. Tilsvarende vil det tage lang tid før de forventede økologiske effekter fuldt slår igennem.

Det økologiske element skal specielt styrkes ved udlæg af urørte bevoksninger eller skove, sikring af nøglebiotoper, genskabelse af "naturlige" vådområder samt bevarelse af træer til henfald og død i produktionsskoven (retningslinje 11).

Det sociale element indebærer bl.a. sikring af kulturarv (fortidsminder, gamle driftsformer mv.), Gode arbejdstagerforhold og gode muligheder for friluftslivet. Det er veldokumenteret, at skovene er en vigtig ramme for befolkningens friluftsliv og således udgør et væsentligt velfærdsgode i det danske samfund. Denne funktion skal styrkes gennem gode adgangsforhold til skovene, bl.a. ved anlæg og vedligehold af veje og stier, etablering af friluftsfaciliteter og områder til mere intensive friluftaktiviteter (retningslinje 12).

Endelig tilgodeses det økonomiske element særligt ved muligheden for at anvende dele af arealerne til andre driftsformer end den naturnære (retningslinje 13).

Retningslinjerne er frivillige. De kan anvendes operationelt på bevoksnings-, skov-, eller ejendomsniveau; dvs. fredskov såvel som ikke-fredskov. Retningslinjerne kan også anvendes på skov, der etableres på landbrugsjord (skovrejsning).

Bilag 1

Grundlaget for skovdriften er hensynet til flersidigheden, dvs. at skovene skal dyrkes med henblik på at vedligeholde eller forbedre produktionen af træ og andre produkter såvel som skovens naturhistoriske, kulturhistoriske, miljøbeskyttende og rekreative funktioner.

Retningslinjerne 1- 10 beskriver en række principper og hensyn, som sikrer at den almindelige daglige skovdrift udvikles i en naturnær retning. Disse retningslinjer er efterfølgende suppleret af en række særlige sociale, økologiske og økonomiske elementer i retningslinjerne 11- 13.

Der er her tale om særlige hensyn, der ikke nødvendigvis indgår i de daglige driftsmæssige rutiner, samt i retningslinje 13 særlige intensive driftsformer. Gennem naturnær skovdrift og iagttagelse af en række sociale, økologiske og økonomiske hensyn, vil retningslinjerne som helhed sigte mod bæredygtig skovdrift.

1. Sikring af produktionen og dyrkningsgrundlaget.

- Det vedvarende skovdække, og dermed skovklimaet, sikres og forbedres gennem reduceret brug af renafrifter og fastholdelse af tilstrækkelig biomasse.
- Der vælges træarter, som giver en høj og stabil produktion af træ og andre skovprodukter og bevarer jordens frugtbarhed.
- Udtag af næringsstoffer ved hugst skal ske under hensyntagen til jordens ydeevne (forvitring). Dog kan der tilføres næringsstoffer svarende til den mængde, der bortføres med biomasse, og som tabes ved udvaskning. Der skal tages hensyn til (indregnes) det bidrag, som tilføres fra omgivelserne.
- I omstillingsfasen kan genskabelse af jordens frugtbarhed ske, hvor denne historisk set er forringet som følge af tidligere overudnyttelse, og hvor der ikke er særlige hensyn knyttet til arealets næringsfattige tilstand.

2. Opbygning af et bredt og stabilt udbud af forskellige produkter

- Driften skal fremme produktion af kvalitetstræ og andre produkter. Produktion af kvalitetstræ kan dog fraviges på lavproduktive lokaliteter, samt hvor natur- eller kulturhistoriske forhold tilsiger det.
- Skoven opbygges, så den består af forskellige træarter med variation til forskellige aldre på det enkelte areal.

3. Anvendelse af lokalitetstilpassede træarter og provenienser

- Anvendelsen af hjemmehørende arter og lokalt tilpassede provenienser fremmes mest muligt.
- Ikke-hjemmehørende træarter kan anvendes, hvor de er lokalitetstilpassede og ikke truer skovens biologiske værdier.
- Lokalitetens variation udnyttes til at sikre et varieret valg af træart.

4. Fremme af træartsblandinger

- Naturlige successionsforløb og træartsblandinger, herunder opvækst af ledsagearter, fremmes.
- Sjældne, naturligt hjemmehørende arter beskyttes eller fremmes.

Bilag 1

5. Fremme af naturlig foryngelse m.m.

- Der anvendes naturlig foryngelse, hvor arter og provenienser er tilpasset til lokaliteten.
- Hvor lokal erfaring og lokalitetsforholdene tilsiger et arts- og/eller et provenienskifte henholdsvis en artsberigelse gennemføres plantning henholdsvis såning.
- Skov med selvforyngelsesmulighed forynges i princippet uden brug af renafrifter. Større foryngelseshuller kan anvendes hvor særlige forhold gør det ønskeligt at fremkalde foryngelse, herunder hvor æstetiske/rekreative behov taler derfor.
- Hvor renafrifter fortsat finder sted søges de negative effekter minimeret f.eks. ved at fastholde naturlig opvækst på arealet.
- Foryngelseshugst må ikke finde sted før bevoksningen er hugstmoden, med mindre der er tale om arealer med specielle driftsformer, eksempelvis stævningskov. I uensaldrende eller fleretagede bevoksninger gælder hugstmodenhedskriteriet på enkelttræniveau.

- Det tilstræbes, at der stedse på arealerne findes naturlig opvækst, der vil kunne etablere ny skov.

6. Forbedring af skovstrukturen inkl. skovbryn

- Skovdriften skal generelt fremme foryngelsesformer, der sikrer et vedvarende skovdække.
- Skovplejen skal understøtte udviklingen af arts- og strukturvariationen.
- Hvor de lokale forhold tilsiger udvikling af naturnære og stabile skovbryn og lignende bevoksninger med stort indhold af hjemmehørende arter ud til åben mark, langs veje, brandlinier, vandløb og søer m.v., opbygges og vedligeholdes disse gennem naturlig integration i skovdriften.
- Ved arronderingstilplantning bør karakteristiske gamle træer i det oprindelige bryn bevares.

7. Økologisk og biologisk plantebeskyttelse⁸

- Dyrkningssystemer, der er afhængige af løbende tilførsel af pesticider, udvikles og tilpasses gennem omstillingsfasen, således at denne tilførsel kan ophøre.
- Kultur- og biotekniske metoder til kontrol af skadevoldere fremmes.
- Der gives mulighed for en regulering af belastende friluftaktiviteter for at beskytte særlige sårbare områder.

Bilag 1

8. Økosystemtilpasset vildtpleje.

- Vildtforvaltningen udføres så flersidigheden i skovdriften tilgodeses, herunder sikring af det lokalitetstilpassede træartsvalg og naturlig foryngelse.
- Hegn kan anvendes hvor frembringelse af stabile og træartsrige kulturer af god kvalitet tilsiger det.
- Eventuelle tiltag til gavn for vildtet såsom vildtagre- og lommer udføres som led i den øvrige drift, f.eks. gennem slåning af vegetation i lysninger og langs spor, samt anvendelse af stævningskov og urørt skov som vildtlommer.
- Vildtagre placeres på agerjord. Hvor særlige vildtforvaltningsmæssige grunde taler for det, kan vildtagre anlægges på læggepladser, i brandlinier eller tilsvarende småarealer.
- Hegning for græssende husdyr i skoven skal ske på en måde, der ikke blokerer for fauna passage.

9. Økosystemtilpasset skovteknik

8

Pesticider omfatter i disse retningslinier primært industrielt fremstillede stoffer, der har en dokumenteret giftig virkning overfor visse levende organismer, planter, dyr eller svampe. Derimod omfattes ikke midler godkendt til økologisk jordbrug, påsmøring af repellanter, idet der her kun vil være begrænset eksponering af naturen, samt pheromoner, som ikke spredes, men kun anvendes som duftkilde.

Social farming og græsnings skov med svin.

- Der anvendes hugst-, transport og foryngelsesteknikker, der skåner lokaliteten og bevoksningen.
- Jordbearbejdning begrænses mest muligt.
- Ved foryngelser og andre driftstiltag bevares og beskyttes litter- og humuslaget i videst muligt omfang.
- Der tages hensyn til fortidsminder og kulturhistoriske spor i driften.
- Ved anlæg og vedligeholdelse af skovens infrastruktur skal der tages hensyn til natur, miljø, fortidsminder og friluftsliv
- Der sikres gode arbejds- og transportlinier i skoven og den enkelte bevoksning.
- Brandbeskyttelsesplaner anbefales, og der bør anlægges brandbælter på udsatte steder.

10. Registrering, planlægning, information og uddannelse

- Skovens ejer og ansatte skal have den bedst mulige viden med henblik på at fremme bæredygtig skovdrift. Et middel hertil er registrering af 1) arealets benyttelse (såvel produktion som friluftsliv), 2) offentlige reguleringer (fredninger o. lign.), 3) nøglebiotoper, og 4) fortidsminder m.v.
- Skovbruget – ejer og medarbejdere - skal være villige til at indgå i dialog med lokalsamfundet med henblik på en god udnyttelse af viden om skovens natur- og kulturhistorie samt formidling af driftsformål.
- Skovejeren overvåger og fører tilsyn med skovdriften, og det skal herunder sikres, at de ansatte inkl. Entreprenører varetager deres arbejdsopgaver sikkert og kvalificeret samt overholder de gældende retningslinier for skovdriften, herunder skovloven.

11. Særlige tiltag til fremme og sikring af den biologiske mangfoldighed

- Der udlægges urørt skov hvor 1) bevaring af enestående biologiske værdier forudsætter at skoven lades urørt, 2) hvor urørt skov mest hensigtsmæssig understøtter netværk (f.eks. korridorer) i landskabet og 3) hvor det i øvrigt ud fra en økologisk og økonomisk afvejning findes hensigtsmæssigt.
- Der efterlades et antal træer i produktionsskoven til naturlig henfald og død (redetræer og dødt ved) .
- I forbindelse med planlægning og udførelse af opgaver i skoven tages der hensyn til nøglebiotoper.

Bilag 1

- Søer, vandløb, moser, heder, strandenge eller strandsumpe, ferske enge og overdrev, der hører til skoven og er ændret gennem dræning eller andre indgreb, tilbageføres under hensyntagen til de økonomiske muligheder til den oprindelige tilstand. Hvor en eksisterende afdræning er af væsentlig betydning for det eksisterende skovsystems stabilitet, kan denne dog vedligeholdes.

12. Sikring og forbedring af særlige skovfunktioner

- Skovens landskabelige funktioner skal sikres og forbedres, f.eks. kan udsigtspunkter friholdes for opvækst, og der skal tages hensyn til landskabsformerne ved skovrejsning m.v.
- Skovdriften skal tilsikre, at vigtige kulturhistoriske spor bevares.
- Stævningsskove og andre gamle driftsformer af væsentlig kulturhistorisk, biologisk eller landskabelig værdi bør fortsat drives efter de gamle principper.

- Mulighederne for friluftsliv og naturoplevelser i skoven skal sikres og forbedres, bl.a. ved gode adgangsforhold, herunder etablering af veje og stier, friholdelse af udsigtspunkter for opvækst og udpegning af områder til intensivt friluftsliv.

13. Særlige intensive driftsformer

- På mindre arealer kan anvendes intensive driftsformer, som f.eks. dyrkning af juletræer og pyntegrønt. Placering og drift af disse arealer udvikles i natur- og miljøvenlig retning. Det drejer sig om en minimal og miljøforsvarlig brug af pesticider og kompensationsgødskning. Denne produktion vil ikke kunne anses for naturnær